IFIGENIA ÎN TAURIDA

PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)

Scena: faţada templului zeiţei Artemis pe coasta taurianã ; pe friză sunt fixate cranii omeneşti, înaintea templului se* ridică un altar, roşu de sînge. Ifigenia iese din templu în strai de preoteasă

IFIGENIA, fiica lui Agamemnon

ORESTE, fratele ei

PYLADE, prietenul şi vărul lui Oreste

CORUL femeilor captive, slujitoarele Ifigeniei

BOARUL

THOAS, regele taurienilor

CRAINICUL

ATENA

Soldaţi din garda lui Thoas^lujitori ai templului

IFIGENIA

Eu sunt Ifigenia, din neamul lui Pelops, fiul lui Tantal, care venind la Pisa cu caii săi înaripaţi, a cîştigat-o pe Hippodamia, fiica lui Oinomaos, şi-a luat-o de soţie. Aceasta l-a născut pe Atreu, din care s-au zămislit Menelaos şi Agamemnon, tatăl meu [1]. Mama mea e Cli-temnestra.

[1] Orgoliul neînfrînat, curiozitatea sumbră şi tentaţia crimei le întîlnim la întemeietorul, de neam Tantal, de la care acestea s-au transmis din generaţie în generaţie, cususuri blestemate, după legile ereditãţii. Tantal, poftind zeii olimpieni la[1] masa lui, i-a ospătat, pentru a le pune la încercare puterea, cu carnea lui Pelops, propriul său fecior. Zeus, recunoscînd nelegiuirea, l-a pedepsit cumplit pe tată (p. 76, n. 2) şi l-a înviat pe fiu. La rîndul său Pelops îşi caută ursita la Pisa, în Elida, unde domnea regele Oinomaos ; acesta, sigur de caii săi divini, fulgerători de iuţi, făgăduise să-şi dea fata şi regatul omului care-l va învinge la cursa de care ; în schimb pe concurenţii biruiţi îi ucidea. Pelops a cîştigat întrecerea prin vicleşug, cumpărîndu-l pe Myrti-los, vizitiul liii Oinomaos, care a sabotat carul domnului său, scoţîndu-i cuiele osiilor. Basileul, răsturnîndu-se, a pierit iar Pelops a luat regatul în stăpînire şi fata, pe Hippodamia, de nevastă ; apoi, cuprins de remuşcare, sau poate nevrînd să-i mai plătească simbria, l-a dat morţii pe vizitiul hain, năruindu-l în mare. In clipa din urmă, Myrtilos — în care unii recunosc nu-

155

necontenit zbuciumată de vînturi, de atîtea ori se umflă în fluxuri schimbătoare, tata m-a jertfit, mai bine z,is a crezut că mă jertfeşte zeiţei Artemis — din pricina, He-lenei — în văile renumite ale Aulidei. Acolo Agamemnon adunase flota de luptă a helenilcr, o mie de corăbii, hotărît să cîştige coroana biruinţei pentru ahei, împotriva troienilor, să răzbune răpirea Helenei şi să întregească cinstea lui Menelaos. Dar, cum flota era ţinută în port de vînturi neprielnice, a întrebat ce arată victimile arzînde. Şi Chalhas 2 a răspuns : „Agamemnon, maimarele acestei armate unite a Heladei, navele tale nu se vor desprinde niciodată de pămînt, dacă nu vei aduce zeiţei Artemis o jertfă : pe fiica ta Ifigenia. Odinioară ai făgăduit să-i închini zeiţei purtătoare de lumină cel mai frumos vlăstar al anului. Dar soţia ta, Clitemnestra, tocmai dăduse naştere unei fete în palatul tău. Pe ea trebuie s-o jertfeşti." Iată cum frumuseţea nti-a fost spre nenorocire[3]. Vicleanul Odiseu a ştiut în ce fel să mă fure de lîngă mama. Amăgindu-mă că trebuia să fiu mireasă lui Ahile,

mele Mursilis al unor regi hitiţi — a apucat să-şi arunce blestemul asupra lui Pelops şi a urmaşilor săi. Dintr-o asemenea nuntă nelegiuită şi sîngeroasă s-au născut Pelopizii, Atreu şi Thyestes, despre ale căror păcate şi patimi am însemnat cîte ceva la p. 117, n. 1. (Vezi arborele genealogic.)

[1] Strîmtoarea ce desparte coasta Beoţiei de insula Eubeea, temută de navigatorii antichităţii, din pricina curenţilor care îşi schimbă pe neaşteptate direcţia de nenumărate ori într-o singură zi. O legendă hilară spune că Aristotel s-ar fi înecat acolo de ciudă, neizbutind să găsească o explicaţie acestor surprinzătoare fenomene marine.

[2] Preotul, cititorul în semne şi prezicătorul, care a însoţit la tlion armata aheilor.

[3] Poate că versul închide reminiscenţa unor ritualuri arhaice ale fertilităţii, care impuneau jertfirea celei mai frumoase dintre fecioarele anului, ceea ce noi modernii nu mai cunoaştem decît din sugestii artistice, unele turburătoare, cum este de pildă muzica lui Igor Stravinski din *Sacre du Printemps.*

156

mii ajun» ici AUUS. ACOIO, sărmana de mine, am fost înălţată pe altarul de jertfă, tăişul necruţător a căzut, dar, în aceeaşi clipă, Artemis m-a răpit, lăsîndu-le aheilor, în locul meu, o ciută [1]. Şi purtîndu-mă prin eterul strălucitor, m-a strămutat să locuiesc în pămîntul taurienilor [2], unde un rege necioplit porunceşte unor necioplţi. E Thoas, cel cu piciorul mai sprinten ca pasărea, de unde i

. se trage şi numele, potrivit cu asemenea iuţeială [3]. P Artemis m-a făcut preoteasă în templul acesta. Aici,
j2J\ ascultînd de legile unui ritual pe placul zeiţei, ce nu are frumos decît numele de ritual, dar nu spun mai multe de frica stăpînei, sclavă unei rînduieli a băştinaşilor de dinaintea sosirii mele, îi sacrific pe toţi helenii care debarcă pe tărâmul acesta. Eu, mai întâi, pregătesc victimele pentru jertfă, alţii au apoi datoria să le junghie într-ascuns, în adîncul templului.
Dar astă noapte am avut visuri ciudate. Să le povestesc la lumina zilei, poate astfel îmi va fi mai uşor [4]. Se făcea că locuiam foarte departe de această ţară, în Argos, şi că mă odihneam în camera mea de fată, cînd deodată pămîntul înalt a fost zguduit de cutremur ; am fugit afară, m-am oprit şi am văzut creasta zidurilor, a-coperişul, coloanele, cum se prăbuşesc şi se spulberă. Numai un singur stîlp al casei părinteşti mi s-a părut

[1] Eroina înfăţişează aici, în stilul sec, aproape de comunicat, al prologurilor euripideice ridiculizate de Aristofan, miezul legendei pe care autorul o va trata în ultima lui capodoperă: *Ifigenia la Aulis.*
[2] Tărîm pe atunci margine a cunoaşterii, aproape fabulos, în extremul nord al lumii egeice, care a fost identificat în! veacuri istorice cu Crimeea de astăzi, numită, în amintirea legendelor Peninsula *(Chersonesos)* Taurienilor sau Taurida.
[3] După poet numele Thoas s-ar trage din adjectivul *thoos,* care înse :mnă *repede.*
[4] Se credea că lumina topeşte ameninţarea răului născut din întuneric. Scholiastul notează : „Cei vechi aveau obiceiul să risipească puterea viselor, povestindu-le Soarelui".
157

c-a rămas în picioare '. Pe creştetul lui au prins sa crească plete blonde şi a grăit cu voce omenească. Iar eu, împlineam pentru el rînduiala uciderii străinilor, îl stropeam cu apă sfîntă, ca pe o victimă hărăzită morţii şi plîngeam.
Iată cum tălmăcesc eu visul. Ce înseamnă stîlpii caselor ? Feciorii [2] ! Iar cei atinşi de apa mea lustrală n-au scăpare. Deci Oreste e mort : pentru el împlineam ritualul acela. Visul nu se potriveşte celorlalte rude ale mele. Unchiul meu Strophios[3] nu avea fecior la vremea cînd m-au pierdut helenii.
De aceea voi aduce ofrande funerare pentru fratele meu cel mort, e tot ce pot să împlinesc din atîta depărtare. Mă vor ajuta femeile din Helada, rînduite de rege să-mi fie slujitoare. Trebuia să fi sosit aici... Oare ce le împiedică ? Aşteptîndu-ie, voi intra în casa mea, în templul zeiţei Artemis. *(Ifigenia intră în templu. Din dreapta, din spre ţărm, vin Oreste şi Pylade. Oreste e abătut şi neliniştit, Pylade calm.)*
ORESTE Bagă de seamă, nu este cineva pe drum ?
PYLADE Nu e nimeni, am privit' de jur împrejur.
ORESTE
Pylade, acesta să fie templul zeiţei Artemis, ţinta I călătoriei noastre de cînd am plecat din Argos ?
PYLADE Sunt sigur, Oreste, crede-mă !

[1] Stîlpul era obiect de cult în Asia Mică, Egipt (sub forma obeliscului, simbol al razei de soare), în Creta şi aiurea.
[2] Această probabil foarte veche metaforă reţinută în versurile poetului a devenit cu timpul un loc comun al manualelor de oniromanţie.
[3] Aşadar Ifigenia nu avea cunoştinţă de existenţa lui Pylade. Vezi p. 76, n. 4.
158

ORESTE Şi-acela e altarul stropit cu sîngele helenilor ?
PYLADE Acela, creştetul lui e ruginiu de sînge.
ORESTE dulS ?
aCOlo1 sub creasta zi-
PYLADE
Sunt rămăşiţele străinilor sacrificaţi ai™ i T U ■ cercetăm cu grijă locul. dC™icaţi aici'. Trebuie sa
ORESTE •
O, Phoibos, mi-ai întins, prin oracolul cînd am ucis-o pe mama, ca să rSun meu^ţunci, Eriniile m-au „£*'t^xi

[1] Despre sacrificiile omeneşti si altp nh:™' • -sciţii Tauridei scrie Herodot în cartea a nat™ T r[sî]n[S].eroase ^ după relatările unor greci din Olbia • Tanr- ?■ \st°nilor sale, lor numită Fecioara pe naufragiaţi si ne hpw"" J.ertfesc zeiţei mării. Iată cum se petrece jertfa': dună ce ^ Prmşi în largul început (consacrarea), îi lovesc în cap cu o S^Z[T].^S ritualul de se spune că aruncă trupurile într-o Drăcasti^a"uca- După unii, se află pe o rîpă înaltă, iar capetele

1*fot'î^T^* templul ca divinitatea căreia îi închină jertfele"ar r TV^P "Ei spun Agamemnon. Iar duşmanilor pe care îi nrinH ■ f-niaı fiica l"i după ce le taie capetele, le poartă pînă S?' ■*? ^ le fac : ţeapă lungă de lemn, ridicîndu-le cît mai s,^ $1 ,le lnfig într"° deasupra honului i ă f *L*^ d
ţpă lungă de lemn, ridicîndu-le cît mai s,^ , g
deasupra hornului, şi spun că astfel capetele în*mL*^ ,adeseori cuinţa. Taurienii trăiesc din tîlhăria ce irnL ^ 6 pazesc lo" război.» In textul istoriografului din Halicarna^1 î" prăzile de nală este identificată cu Ifigenia, versiune ™t ^ sePtentrio-Euripide, dar socotită fantezistă *de* co~ ^cuta Probabil de
, ntezistă *de* co~ ^
că ionienii colonizaţi pe malurile Mă*ru* Ne*Kre* "l Pare, dovedit nitatea virgină a sciţilor din Chersonesos cu *Trtem*^ *~
unele inscripţii este invocată numai cu numet H n C^e ln (Fecioara).
"urnele de *Parthenos*
2 Rolul zeului cinstit la Delfi în săvîrsirea mrf -*A* , • tudinea reprobatoare a lui Euripide faţă de oraonhn UlU? *t* ati" ies din lectura *Electrei.* f oracolul armntit re-
159
schimbul ca să mă poată goni şi vîna de pretutindeni, pînă cînd, istovit de numeroasele fugi, am alergat la tine şi te-am întrebat cum să ies din acest vîrtej de nebunie care mă urmărea, chinuindu-mă prin toată Helada. Iar tu, Apolo, mi-ai poruncit să vin în ţara Tauridei, unde i se închină altare surorii tale Artemis, şi să iau statuia, oare se spune c-ar fi căzut din cer în templul acesta... Să iau chipul zeiţei, fie prin viclenie fie prin noroc, în-fruntînd orice primejdie, şi să-l dăruiesc pămîntului Atenei, fără să adaugi ce anume va deveni acolo. „Înfăptuind aceasta, mi-ai spus, vei afla în sfîrşit alinare." Ţi-am ascultat (cuvintele : iată-mă în pămîntul acesta necunoscut şi neprimitor.
Pylade, părtaşul încercării mele, spune ce să facem ! Vezi bine cît sunt de înalte zidurile templului ! Oare va trebui să ne căţărăm acolo ? Dacă vom fi văzuţi, nu vom scăpa. Poate vom fi nevoiţi să rupem cu o pîrghie zăvoarele de bronz, despre care nu ştim cum sunt potrivite. Decît să ne prindă, deschizînd porţile, mai bine să fugim, cît încă suntem vii, la nava care ne-a purtat pînă aici !
PYLADE
Nici gînd să fugim ; nu-i obiceiul nostru. Să nu ponegrim oracolul zeului Apolo ! Hai, să plecăm de lîngă templu şi să ne ascundem într-o peşteră, în care se strecoară valurile negre ale mării, departe de corabie, ca nu cumva, zărind-o, vreun băştinaş să-l înştiinţeze pe rege şi să fim prinşi. Dar, cînd se va deschide ochiul nopţii întunecoase, vom îndrăzni prin orice mijloace, să răpim din templu statuia de lemn şlefuit. Iată, între acele două triglife e loc destul ca să ne furişăm [1]. Oamenii tari se recunosc în primejdii, doar slabii dau totdeauna înapoi.
1 Triglifele (de la *treis,* trei şi *glyphe,* gravură) erau podoabe ale frizei dorice, alcătuite din trei glife sau caneluri, reproduse la depărtări egale de-a lungul antablamentului şi care alternau cu plăcile adeseori sculptate ale metopelor.
160
ORESTE
Aşa e, n-am făcut această lungă călătorie pe mare doar ca să ne-ntoarcem acasă, îndată ce ne-am atins ţinta. Ai dreptate, trebuie să te-ascult. Să căutăm o ascunzătoare unde să stăm la adăpost. Nu se va putea spune că din vina mea nu s-a împlinit oracolul divin. Curaj, suntem tineri, nimic nu ne va împiedica să ne facem datoria ! *(Pleacă amîndoi spre ţărm. Intră corul, compus din femei captive din Helada, slujitoarele Ifigeniei.)*
CORUL
Păstraţi tăcere sfîntă, voi ce locuiţi lîngă Marea Neprimitoare \ dincoace de strîmtoarea Stâncilor Symplegade z !
O, Dictynna munţilor [3],
născută de Leto,
spre palatul tău,
spre templul cu-nalte coloane
şi-acoperiş de aur,
1 In manuscrise cuvîntul *Axeinos,* neprietenos, neprimitor de oaspeţi, se întîlneşte adeseori alterat în *Euxeinos,* ospitalier, primitor de oaspeţi, care a fost numele folosit, prin antifrază, de proza timpurilor istorice pentru Marea Neagră. *Pontos Euxeinos* s-ar tălmăci aşadar prin Marea Bunei-Primiri. Acest eufemism nu avea la început nici *o* nuanţă de ironie, ci numai rost apre-hensiv şi propiţiator. Astăzi pare dovedit că *Axeinos* ar fi fost la început simpla transcriere a cuvîntului persan *axshaena,* care însemnează vînăt, albastru închis, aproape negru (în greceşte *kyanos),* cu alte cuvinte culoarea predomnitoare a Mării Negre, în contrast cu apele mai puţin sumbre ale mărilor de la miazăzi.

[2] Forme de relief mitologice, ieşite din mare, ce se ciocneau între ele, zdrobind navele, Symplegadele, numite şi Stîncile Vinete, au fost fixate pentru totdeauna prin trecerea Argonauţilor. Ulterior ele au fost identificate cu două stînci care străjuiau intrarea dinspre miazănoapte a Bosforului. Symplegada europeană mai dăinuie şi astăzi, pe cea asiatică a năruit-o timpul.

[3] în legătură cu mitul Dictynnei, zeiţă cretană asimilată Arte-midei. Vezi p. 246, n. 1.

181

ne îndreptăm cu paşii evlaviei,
noi, roabele fecioare
ale preotesei fecioare,
noi, care stăm departe
de zidurile şi turnurile Heladei
şi de caii săi minunaţi
şi de grădinile cu arbori frumoşi
ale Europei[1]
şi de sălaşul caselor părinteşti.
Iată-ne ! Ce s-a-ntîmplat ?
Ce te-a mîhnit ? De ce ne-ai chemat la templu, de ce ai trimis după noi, fiică-a lui Agamemnon, cel ce s-a dus să doboare meterezele Troiei cu flota de-o mie de nave şi zece mii de războinici, o, vlăstar al Atrizilor falnici l
(Ifigenia iese din templu, eventual în straie de doliu, însoţită de roabe care poartă vase pentru libaţii.)
IFIGENIA
Vai mie, slujitoarele mele, bocesc un bocet trist, un cîntec ce nu place Muzelor, o plîngere fără liră [2]*,*

[1] Mirificele plante ale „grădinilor Europei" erau măslinul şi viţa-de-vie, pe care grecii le socoteau dovezi de netăgăduit ale civilizaţiei, în contrast cu vegetaţia sălbatică, păduroasă a tărîmurilor „barbare".

[2] Lira şi dansul solemn însoţeau cîntecele de bucurie, mai ales jubilaţia închinată lui Apolo a peanului. Melodiile funerare *(threnoi)* erau îngînate de sunetele jalnice, sfîşietoare ale flautului frigian.

numai durere adîncă şi jale. O, cîte chinuri mă mistuie. Plîng după viaţa fratelui meu. Astfel mi-a fost vedenia, astfel am visat în bezna nopţii care tocmai se-mprăştie. Mă sting, mă sfîrşesc. Casa părintească s-a prăbuşit, neamul nostru s-a risipit. Vai, Argos, cetatea durerilor ! O, duhuri ale sorţii, mi l-aţi smuls pe singurul frate şi l-aţi trimis în Hades !
Pentru sufletul lui am adus
aceste ofrande,
să le torn în pămînt:
apa din vasul de datină
al răposaţilor,
laptele din izvorul turmelor de munte,
vinul, prinosul lui Bachos,
şi mierea, truda albinelor galbene,
alinări cuvenite morţilor [1].
Daţi-mi cupa de aur,
să-i închin lui Hades prinoasele !
O, tu, de sub glie, lăstarul lui Agamemnon, îţi torn aceste daruri sfinte. Primeşte-le de la mine,

[1] în lumina unor credinţe cu care ne-am mai întîlnit (la p. 3, n. 1 şi p. 31, n. 1) cei din vechime socoteau că morţii petrec în „casele lui Hades" o viaţă în multe privinţe asemănătoare celei pămînteşti. Drept pentru care le rînduiau în morminte obiecte dragi şi daruri şi le aduceau libaţii (prinos de băuturi) alcătuite din lapte, miere, vin şi apă, la care Eschil în *Perşii* adaugă untdelemn şi cununi de flori.

382

163

căci pe mormîntul tău
nu-mi voi tăia din pletele blonde,
nici nu voi plînge.
Am fost mutată departe
de patria ta şi a mea.
Acolo se crede
că am murit junghiată,
sărmana de mine !

CORUL

La cîntecul tău de jale răspundem cîntînd de jale, stăpîna, sunînd asiatice imnuri şi plîngeri barbare [1]. *Striga-vom cîntările morţilor — nu bucuria peanului*[2] — să se *cutremure Hades.*

Vai, vai, palat al Atrizilor, lumina sceptrului piere, casa părintească piere, se stinge puterea fericiţilor basilei din ***Argos*** *! Chinuri după chinuri hîntuie cetatea, din pricina-ntoarcerii cailor înaripaţi...*[3]

[1] Deşi corul este alcătuit din femei care vorbeau greceşte, jeluirile funebre violente se întîlneau mai cu seamă la „barbari". Ritmurile, melodiile tînguitoare, strigătele şi gesticulaţia largă, aşa cum ne sunt înfăţişate în HoeforeZe lui Eschil, trădează înrîuriri din afară, asiatice. Vezi p. 40, n. 1.

[2] Vezi p. 162, n. 2.

[3] Este vorba de caii Soarelui. Spre desluşirea miturilor atinse în cîntecul acesta, poate să fie de folos lectura celui de al treilea *stasimon* din *Electra,* p. 117—120, cît şi p. 155, n. 1

drumul soarelui s-a schimbat. . ochiul sfînt al zilei s-a mutat... Agonie după agonie, omor după omor, durere după durere, au zguduit palatul pentru mielul de aur. De-atunci, drept răzbunare, pentru fiii lui Tantal ucişi odinioară, casa mereu e lovită. Soarta neobosită şi crîncenă te prigoneşte.

IFIGENIA

Soarta mi-a fost blestemată, .
de ***la-nceput,***
din noaptea cînd -mama şi-a dezlegat
centura de fată.
De la-nceput,
Moirele, zeiţele naşterii
mi-au asuprit amarnic
copilăria [1]*. Mama,*
sărmana fiică a Ledei,
m-a zămislit şi hrănit,
pe mine vlăstarul dinţii
răsărit în palat,
doar ca să fiu jertfită
mîrşăviei tatălui meu,
drept victimă hărăzită
nu bucuriei, ci groazei.
Apoi m-au dus într-un car

[1] Simboluri ale unei concepţii asupra lumii pe jumătate religioasă, pe jumătate filozofică, Moirele vegheau la naşterea pruncilor, hărăzindu-i fiecăruia „partea" lui de noroc sau nenoroc, dramul lui de soartă. Vezi p. 145, n. 4.

pe nisipul din Aulis să-i fiu mireasă, vai — — o, nunta nenuntită —■ fiului Nereidei, Ahile [1].
Şi-acum locuiesc în tărîmul acesta
înconjurat de păduri,
Ungă Marea Neprimitoare,
fără soţ,
fără copii,
fără patrie,
fără prieteni,
surghiunită de nunta mea —
din ţara helenilor.
în loc s-o slăvesc în imnuri
pe Hera din Argos [2]*,*
în loc să ţes, din blînde culori,
îngînată de cîntul suveicii,
o pînză cu chipul Atenei
luptînd cu Titanii [3]*,*

aici la altar, scriu cu sînge
nenorocirile ce nu pot fi cîntate
ale străinilor, ,
cînd gem atît de jalnic
şi plîng atît de jalnic.
Dar azi nu mi-e gîndul la ei. Lacrimile^curg pentru Argos, unde zace fratele meu,

[1] Zeiţa Thetis, maica lui Ahile, era una din numeroasele (cincizeci de) fiice ale lui Nereu, marele duh acvatic, bătrînul mării.

[2] Vezi p. 84, n. 1.

[3] Ifigenia spune că nu poate să lucreze la pînza pe care o brodau atenienele de neam pentru a o, închina în solemn alai zeiţei Pallas, de marea sărbătoare a Panateneelor. Vezi p. 27, **n.** 2.

pe care l-am lăsat copil atît de tînăr şi atît de fraged la pieptul şi-n braţele mamei, Or este, domnul de Argos.

CORIFEUL

Iată, vine un boar cu veste de la ţărmul mării. *(Dinspre ţărmul mării intră în grabă un boar.)*

- BOARUL

Fiica lui Agamemnon, copila Clitemnestrei, află de la mine o veste nouă !

IFIGENIA Ce s-a-ntîmplat ? De ce îmi turburi plînsul ?

BOARUL

Doi oameni tineri, trecînd teferi cu nava lor prin strîmtoarea vinetelor Symplegade, au coborît în ţară, să-i fie jertfă plăcută, victime prielnice zeiţei noastre Artemis. Trebuie să pregăteşti de grabă apa sfîntă şi vasele rituale, cît mai repede !

IFIGENIA

De unde sunt ? Ciim se cheamă ţara lor ?

BOARUL Sunt heleni. Atîta ştiu şi nimic mai mult.

IFIGENIA

Nu ştii cumva numele lor ?

BOARUL

Ba da, unul dintre ei îl numea pe celălalt Pylade.

IFIGENIA

Şi cum îl cheamă pe celălalt, pe tovarăşul lui ?

167

BOARUL Nimeni nu poate să ştie, n-am auzit.

IFIGENIA Spune-mi, cum i-aţi întîlnit, cum i-aţi prins ?

BOARUL Chiar pe ţărmul Mării Neprimitoare.

IFIGENIA Dar ce-aveţi de împărţit cu marea, voi, boarii ?

BOARUL

Coborîsem cu turmele de boi să le scăldăm în apa sărată.

IFIGENIA

Bine, povesteşte-mi cum aţi izbutit să-i prindeţi, în f\ce chip. Asta vreau să aflu. Prea mult s-au lăsat aştep-^ taţi helenii ; de-atîta vreme altarul zeiţei n-a mai fost ^înroşit cu sîngele acestui neam.

BOARUL

Noi coborîsem cu turmele noastre pădurene de boi în marea ce se scurge printre Symplegade \ Acolo e o peşteră adîncă, săpată în stîncă de năvala talazurilor, în care îşi găsesc adăpost pescuitorii de purpură[2]. Unu]

[1] Uneori, în geografia lui Euripide, Taurida e aşezată mai spre miazăzi, bineînţeles tot pe coastele Mării Negre, aproape de Bosforul Traciei, pe care poetul pare să-l confunde cu Bosforul cimerian, numele grec al strîmtorii Cherci.

[2] Moluscă gasteropodă, foarte preţuită în antichitate, mai ales de către fenicieni pentru colorantul roşu extras din ea, se pescuia în locuri stîncoase cu minciogul numai toamna tîrziu sau la începutul primăverii. De aceea pescarii îşi construiau adăposturi pentru iernat în nord şi se întorceau la Tyr sau Sidon abia după vremea pescuitului de primăvară.

dintre boarii noştri zări înăuntru doi tineri, apoi, întor-cîndu-se către noi în vîrful picioarelor,

zise : „Priviţi, cei ce stau" acolo sunt nişte zei !" Şi-atunci, unul de-ai noştri, om evlavios, înălţă braţele şi se rugă : „Mărite Palemon \ ocrotitor al navelor, fiul nimfei marine Leucothea, în-dură-te de noi ! Ori poate voi, ce locuiţi pe-aceste maluri, sunteţi Dioscurii sau copiii frumoşi zămisliţi de Nereu, tatăl celor cincizeci de Nereide nemuritoare !" In schimb, altul, mai slobod la gură, cutezător din necredinţă, a rîs de rugăciune şi a zis că tinerii erau corăbieri naufragiaţi, care se adăpostiseră sub stînci, de groaza obiceiului acestei ţări, ştiind că pe aici străinii sunt sacrificaţi. Cei mai mulţi dintre noi am recunoscut că avea dreptate, şi am hotărît să-i prindem şi să-i jertfim zeiţei Artemis, cum cere datina.
într-astea, unul din cei doi străini, părăsind peştera, se ridică, îşi azvîrle capul în sus şi în jos, geme năpraznic, îi tremură mîinile, şi în zbuciumul nebuniei ţipă ca un vînător : „Pylade, o zăreşti ? Iată încă una ! Nu vezi, vrea să mă ucidă iazma din Hades, înarmată împotriva mea cu vipere cumplite ! Şi asta, cu veşmintele fîlfîind de foc şi crimă, înaintează şi bate din aripi. In braţe o poartă pe mama, un munte de piatră, gata să-l arunce peste mine. Mă va strivi, ajutor... ajutor ! încotro să fug ?"
Noi îl priveam cum îşi schimba neîncetat înfăţişarea, după vedeniile care i se năzăreau.
[1] Ca fiu mezin al thebanei Ino, Palemon se numea Meliker-tes. Nefericita mamă, cu minţile rătăcite de Hera cea pururi geloasă, drept pedeapsă pentru a-l fi ocrotit pe Dionysos, bastardul divin al lui Zeus, şi-a omorît copilul, fierbîndu-l într-o căldare, apoi s-a sinucis aruncîndu-se împreună cu leşul lui Melikertes în mare. Dar divinităţile valurilor s-au milostivit de ei, preschim-bîndu-i, pe mamă într-o nereidă, Ino-Leucothea, zeiţa albă, doamna ceţurilor mării, iar pe copil în zeul marin Palemon, patronul Jocurilor Istmice. Ambii erau invocaţi de greci drept oblăduitori ai navigatorilor.

Apropiindu-se de noi, auzi mugetele boilor şi lătratul cîinilor şi le luă drept urletele Eriniilor. Noi stăm în tăcere, ghemuiţi de frica morţii. Deodată el îşi trase spada, sări ca un leu în mijlocul vitelor şi porni să le izbească în flancuri, să le înfigă fierul între coaste, închipuindu-şi că se luptă cu Eriniile, şi îndată pe mare înflori o spumă de sînge.
Atunci cu toţii, văzînd cum sunt doborîte şi măcelărite vitele noastre, am pus mîna pe arme şi am trîmbiţat din concă după ajutoare din împrejurimi ; eram numai boari şi nu ne socoteam destul de tari să luptăm cu străinii aceia tineri şi bine făcuţi. Curînd ne adunasem o întreagă mulţime.
Intre timp străinul, ieşit din toiul nebuniei, zăcea cu barba înmuiată de spumă. îndată ce-l văzurăm prăbuşit, cu toţii ne-am grăbit să aruncăm cu pietre şi să lovim cît mai tare. Celălalt străin începu să-i şteargă bolnavului spuma de pe buze, să-l ajute şi să-i ocrotească trupul, adăpostindu-l sub mantia lui cu ţesătură deasă, să-l apere de ploaia loviturilor, să-şi copleşească jşrietenul cu îngrijiri [1].
Acesta, venindu-şi în simţiri, sare în picioare, vede duşmanii alergînd ca un val împotrivă" lui, înţelege apropierea nenorocirii şi scoate un ţipăt. Noi, fără încetare, azvîrleam cu pietre şi înaintam din toate părţile, cînd am auzit înfiorătoarea chemare : „Pylade, vom muri, trebuie cel puţin să murim frumos ! Trage spada şi urmează-mă !&
Văzînd cele două săbii fulgerînd asupra noastră, am rupt-o la fugă, risipindu-ne prin văi şi păduri. Dar în vreme ce unii fugeau, alţi potrivnici revărsau peste ei o
[1] In povestirea boarului, turburătoare prin realismul său brutal, Oreste apare hăituit fără cruţare de Erinii, străvechile duhuri justiţiare, înfiripate din sîngele deşertat al mamei sale. Pe de altă parte este uluitoare precizia cu care zugrăveşte Euri-pide tabloul clinic al unei crize de epilepsie temporală, cu manifestări psihosenzoriale (trăiri halucinatorii) şi psihomotorii (fapte violente) încheiată cu un paroxism convulsiv.
ploaie de pietre, şi cînd îi respingeau pe aceştia, cei care tocmai fugiseră se întorceau la atac. Un lucru însă era de necrezut : din miile de pietre aruncate, nici una nu a izbutit să atingă victimele sortite zeiţei [1]. Cu greu ne-au încăput în mîini, şi nu prin luptă semeaţă. Fiind copleşiţi din toate părţile, săbiile le-au alunecat din pumni sub grindina pietrelor' iar ei s-au prăbuşit în genunchi, sfîrşiţi de oboseală.
Atunci i-am tîrît la regele ţării. Acesta, cum i-a zărit, a poruncit să ţi-i aducem spre purificare şi jertfă [2].

O, fecioară, roagă-te să ai mereu asemeni oaspeţi spre jertfă ! Sacrificîndu-i pe unii ca ei, vei pedepsi Helada pentru uciderea ta, vei răzbuna sîngele tău vărsat la Aulis.
CORIFEUL
Ciudată întîmplare ! Cine să fie omul acesta nebun sosit din pămînt helen în Marea Neprimitoare ?
IFIGENIA
Destul ! Pleacă şi adu-i pe străini ! Iar eu mă pregătesc pentru-mplinirea celor sfinte.
(Boarul pleacă.)
Sărmană inima mea ! întotdeauna pînă azi ai fost îngăduitoare şi milostivă cu străinii. Cînd îmi cădeau în mîini naufragiaţi heleni, mă gîndeam, printre lacrimi, la oamenii din neamul meu. Dar acum visul acela mi-a împietrit sufletul. Cred că Oreste nu mai vede lumina soarelui. De aceea, cu voi, ori de unde aţi fi sosit aici, voi fi duşmănoasă !
[1] Fiinţele de jertfă trebuiau să ajungă la altar neschilodite şi fără răni ; faptul că pietrele nu-i loveau pe Oreste şi Pylade era o dovadă că zeiţa dorea să i se închine aceste victime.
[2] Cele două momente ale ritualului jertfirii erau : *purificarea,* prin care victima, desprinsă de atingerile terestre, devenea un obiect sfînt, consacrat, mutat în rînduielile divinităţii (aceasta urma să fie slujba preotesei Ifigenia) şi *sacrificarea* propriu zisă (încredinţată unui jertfitor).
170
171
Nefericitul urăşte pe cel mai puţin nefericit decît el. Proverbul e adevărat, prietenelor, ştiu prea bine.
De ce n-a venit niciodată un vînt dinspre partea lui Zeus, cu o navă, trecînd printre stîncile Symplegade, să-i[N] poarte aici pe Menelaos şi pe Helena, pierzania mea ? Atunci m-aş fi răzbunat pe ei şi-aş fi făcut o altă Aulis din ţărmul acesta ! Aulis ! unde danaii, apucîndu-mă ca pe o junincă, m-au înjunghiat şi preot mi-a fost însuşi tatăl meu ! O, cum aş putea să nu-mi amintesc atîta durere ! De cîte ori am întins mîna spre bărbia tatălui meu, de cîte ori m-am agăţat de genunchii lui, zicînd : „Tată,.. groaznică nuntă nuntesc, din pricina ta ! Chiar în clipa în care tu mă ucizi, mama cu argienii îmi cîntă hime-neul ?, palatul întreg e plin de sunet de flauţi, iar eu sunt dată morţii, prin tine. Şi nu Ahile, fiul lui Peleu, e soţul meu făgăduit, ci Hades. Tu m-ai adus prin vicleşug în car de nuntă să mă măriţi cu moartea sîngeroasă."
Cînd am plecat de-acasă, mi-am ascuns faţa sub văluri subţiri şi n-am putut să-mi strîng în braţe fratele, care acum e mort ; iar de sfială n-am sărutat buzele surorii mele, căci trebuia să merg în casa lui Peleu. Şi-am amînat atîtea sărutări, gîndindu-mă că mai tîrziu mă voi întoar-ce-n Argos.
O, sărmane Oreste, dacă eşti mort cu-adevărat, cîtă fericire ai pierdut şi cîtă părintească moştenire !
Pe Artemis o învinuiesc de făţărnicie. Pe omul care se pătează de sînge sau care atinge cu mîinile o lăuză ori un cadavru[2] îl socoteşte necurat şi nu îl primeşte la altar ; ea, în schimb, se bucură de jertfe omeneşti !
[1] Cînt nupţial la greci şi mai apoi la romani ; îl înălţau alternativ corurile de feciori şi de fete, care întovărăşeau cu torţe în mîini mireasa de la altarul casei părinteşti la altarul domestic al soţului.
[2] Cînd înăuntru zăcea un mort, se aşezau în faţa casei vase cu apă limpede, trasă din fîntînă străină, spre a sluji la purificarea celor pîngăriţi prin atingerea sau vederea cadavrului.
JNlu, niciodată .L.eto, soţia iui zjeus, n-<w n putut sa nască asemenea sminteală. Nu pot să cred adevărată nici povestea cu ospăţul lui Tantal[1], nici că zeii s-ar fi înfruptat din carnea fiului său. Cred că oamenii de pe aici, sîngeroşi din fire, au înzestrat zeiţa cu propria lor cruzime. N-aş putea să-mi închipui despre nici un zeu că e ticălos [2].
(Intră în templu să pregătească jertfa.)
CORUL **Strofa I**
Vinete valuri, vinete valuri,
la strîmtoarea prin care,
a trecut în zbor tăunul din Argos
spre Marea Neprimitoare,

gonind-o pe Io din Europa
în pămîntul Asiei[3] .'
Cine sunt şi de unde-au venit
aceşti muritori ?
De Ungă Eurotas [4],

[1] Vezi p. 155, n. 1.

[2] Acest monolog din care se desprinde psihologia gingaşă şi totuşi răspicată a fecioarei, sfîrşeşte într-o notă de împotrivire intelectuală, tipică la Euripide, faţă de cruzimea unor asemenea rituri, ce nu şi-ar fi putut găsi obîrşia în cultul Artemidei greceşti, ci mai ciirînd în firea şi tradiţiile sîngeroase ale taurienilor.

[3] Io, turburătoarea apariţie din *Prometeul* lui Eschil, fiica fluviului Inachos şi tînără preoteasă a Herei din Argos, a fost îndrăgită de Zeus ;' acesta, pentru a-şi scăpa iubita de mînia neînduplecatei sale neveste, a preschimbat-o într-o junincă albă, strălucitoare. După ce-a încăput mai întîi în paza boarului Argos, cel cu o sută de ochi, tocmit de divina ei asupritoare, tot Hera asmuţi asupră-i un tăun, care o scoase din minţi. Atunci Io, turbată de acul tăunului începu să rătăcească de-a lungul coastelor Heladei şi în cele din urmă trecu din Europa în Asia prin strîmtoarea dintre Marea Neagră şi Marea Marmara, care de atunci se numeşte „Trecătoarea Vacii" *(Bosporos)*.

[4] Venit-au din Sparta, cea înmuiată de rîul Eurotas ?

,
rîul cu ape curate şi trestie verde,
de Ungă Dirke ', *izvorul sfînt ?*
De ce-au mai venit în ţara noastră
necruţătoare,
unde, în cinstea Fiicei lui Zeus,
sîngele omului stropeşte altarele
şi-nroşeşte coloanele templelor ?

Antistrofa I

Două rînduri de vîsle de brad
au lovit dintr-odată
şi carul marin a plutit peste valuri
cu pînza umflată,
din dragostea de bogăţii,
spre creşterea caselor.
Nesăturata speranţă,
pacostea omului,
e scumpă inimii celor
ce rătăcesc peste ape
şi merg să caute grele averi
plutind spre tărîmuri barbare !
Toţi urmăresc aceeaşi nălucă.
Strădania unora însă
nu dobîndeşte averi; pe cînd alţii
ca din senin le cîştigă.

Strofa II

Cum de-au trecut printre stîncile [2] *ce se izbesc între ele,*

[1] Venit-au din Theba, cetatea fîntînii Dirke ?

[2] In strofa următoare corul se întreabă asupra itinerarului maritim străbătut de noii sosiţi. Au navigat în preajma coastelor sfărîmate de talazuri ale Traciei sau, împinşi de vinturi folositoare, au ajuns în meleagurile sciţilor plutind de-a curmezişul, peste luciul Pontului Euxin ?

cum, pe urma, pe ungă coasta
fiilor regelui trac Phineus [1],
bătută de valuri veşnic neadormite
mereu înspumată de Amphitrita [2],
unde Nereidele, cincizeci de fete,
dansează în cercuri şi cîntă ?
Sau poate că, minaţi de prielnice vînturi,
cu nemişcată cîrmă
scrîşnind la pupă,
în voia suflării lui Notos

şi-a răsuflării lui Zephyros [3]
ajuns-au pînă-n pămîntul
cu mii şi mii de păsări de mare,
pînă-n Ostrovul Alb,
frumosul loc pentru fugă
al lui Ahile [4].
Antistrofa II
Facă-se voia stăpînei, fie s-ajungă aici într-o zi,
[1] Malurile Phineizilor reprezentau coasta Traciei de la Bosfor pînă la Salmydessos (Midia ?), meleaguri socotite primejdioase de cei vechi.
[2] Doamna şi dumnezeiţa mării soţia lui Poseidon. Uneori, în limba poeziei, numele ei înseamnă însăşi marea.
[3] Vînturile de miazăzi (Austrul) şi respectiv de apus (Zefirul).
[4] Este vorba de insula din dreptul gurilor Dunării numită de grecii vechi Alba *(Leuke),* iar de cei moderni, şi împreună cu ei de noi, a Şerpilor *(Phidonisi).* în lumina unor tradiţii posthome-rice, după ce aheii l-au înmormîntat pe Ahile la ţărmul mării, Thetis i-a ridicat trupul şi l-a strămutat în Ostrovul Alb, unde eroul a trăit mai departe o viaţă misterioasă. Acolo s-ar fi aflat un sanctuar, pe care îl îngrijeau stoluri de păsări marine, şi un teren pentru exerciţii atletice. Se spune că, trecînd pe lîngă insulă, năierii auzeau în timpul zilei zăngănit de arme iar noaptea clinchet de cupe şi cîntece neîntrerupte de ospăţ. De altfel, printre grecii de pe malurile Pontului Euxin s-a răspîndit un cult al lui Ahile dăinuitor pînă la sfîrşitul antichităţii.
174
175
venina ae ia mon,
fiica Ledei, Helena !
Cu părul moale-ncununat
de-o rouă de sînge,
ea va muri junghiată
de mîna stăpînei noastre,
lovită de-o dreaptă răsplată.
Dar cea mai plăcută veste
ar fi pentru noi
să vedem că soseşte un călător
din ţara HeladeL
care să pună capăt durerilor
tristei noastre robii.
O, de s-ar întîmpla,
măcar în vis,
să mai zărim o dată casa
şi cetatea părinţilor noştri,
şi să mai gustăm înc-o dată
dulceaţa cîntărilor,
fericire-ngăduită orişicui!
CORIFEUL
Dar iată-i că vin,
cu mîinile strînse-n cătuşe,
vin cei doi oameni,
sînge proaspăt pentru altarul zeiţei.
Tăcere, dragele mele !
Prinosul helenic înaintează
spre porţile templului.
Nu ne-a vestit minciună boarul acela.
Slăvită stăpînă,
dacă inimii tale
îi plac asemenea jertfe sălbatice,
îndură-te să le primeşti,
176
deşi *după legile noastre*
sunt necurate

şi nengăduite helenilor.
(Intră Oreste şl Pylade cu mîinile legate, păziţi de gărzi înarmate. [1] *Ifigenia revine din templu.)*
IFIGENIA
Ajunge ! Intîia mea grijă e buna rînduială a cultului zeiţei. Dezlegaţi-le mîinile ! Acum sunt închinaţi, să nu mai poarte lanţuri. Intraţi în templu şi pregătiţi ceea ce trebuie şi este legiuit pentru jertfă !
(Gărzile ascultă. Slujitorii, care au asistat-o pe preoteasă la libaţii, intră în tepiplu. Rămînînd singură cu prizonierii, Ifigenia suspină
adînc.)
Vai, oare cine este mama care v-a dat viaţa ? Cine e tatăl vostru *l* Şi cine-i sora voastră, dacă se întîmpla să aveţi ? Cit e de trist să se piardă asemenea pereche de fraţi !
Cine poate să-şi cunoască destinul, cine să-şi vadă viitorul ? Voinja_zeilor_se petrece pe drumuri întunecate, nimeni nu ştie ce năpastă îl aşteaptă. Soarta ne abate în necunoscut.
De unde veniţi, străini nefericiţi ? Ce mult aţi plutit peste mare pînă în ţara asta, multă vreme veţi sta departe de casă, de-a pururi sub pămînt !
ORESTE
Oricine ai fi, de ce suspini femeie ? De ce adaugi plînsul tău la chinurile noastre viitoare ? Nu îl socot înţelept pe omul care, în pragul morţii, încearcă să-şi învingă frica de moarte, stîrnind mila, cînd nu mai are nici o
[1] H. Gregoire aminteşte că acest moment al dramei a fost înfăţişat pe mai multe sarcofage de piatră : cei doi heleni încătuşaţi sunt aduşi de un scit în faţa Ifigeniei, care-i priveşte solemnă, cu mîinile încrucişate, alături de statuia Arţemidei. în planul din spate de ramul unui pin atîrnă o căpăţînă omenească.

speranţă de scăpare. Astfel, dintr-o singură nenorocire face două : este învinuit pe drept de nebunie şi pe deasupra tot îşi dă sfîrşitul. împlinească-se destinul; nu mai boci pentru noi ! Ştim preabine ce fel de jertfe aduceţi aici.
IFIGENTA
Vreau să aflu mai întîi căruia din voi doi i se spune Pylade ?
ORESTE Acestuia, dacă îţi face într-adevăr plăcere să afli.
IFIGENIA . Cetăţeanul cărei cetăţi helene ?
ORESTE Ce vei dobîndi, aflînd şi asta ?
IFIGENIA Sunteţi fraţi dintr-o singură mamă ?
ORESTE Fraţi din prietenie, nu din naştere.
IFIGENIA Dar ţie, ce nume ţi-a dat părintele tău ?
ORESTE Numele meu adevărat ar trebui să fie Nenoroc.
IFIGENIA Pe acesta ţi l-a dat soarta, spune-mi-l pe celălalt.
ORESTE
Vreau să mor fără nume, cel puţin astfel nu voi fi batjocorit.

De ce te ascunzi de mine, din mîndrie ?
ORESTE Nu vei jertfi numele meu, ci trupul meu.
IFIGENIA Nu vrei să-mi spui nici care e cetatea ta ?
ORESTE \
Nu vei cîştiga nimic, iar mie tot mi-e dat să mor.
IFIGENIA Ce te împiedică să-mi dăruieşti un răspuns ?
ORESTE Sunt mîndru că mă trag din vestita cetate Argos.
IFIGENIA
Te-ai născut în Argos ? In numele zeilor, spune-mi adevărul!
ORESTE Da, sosesc din Mykene, cetatea odinioară înfloritoare.
IFIGENIA
Ce anume te-a făcut să pleci din ţară ? Exilul sau altă soartă ?
ORESTE Un fel de surghiun, cu voia dar şi fără voia mea [1].
IFIGENIA Ce noroc pentru mine că ai venit din Argos !
[1] Oreste s-a' osîndit singur la exil, dar pătimeşte deoarece nu poate să se întoarcă în Argos fără a fi hăituit de Erinii.

ORESTE Dar nu pentru mine. Norocul tău nu mă priveşte.
IFIGENIA N-ai vrea să-mi spui un lucru, pe care ţin să-l ştiu ?

ORESTE Va fi un lucru mărunt faţă de nenorocirile mele.
IFIGENIA
Poate ai auzit de Troia, pretutindeni se vorbeşte despre asta.
ORESTE De n-aş fi auzit niciodată, nici măcar în vis !
IFIGENIA Se spune că nu mai este, c-a spulberat-o războiul.
ORESTE Într-adevăr, aşa este, a spulberat-o.
IFIGENIA Şi că Helena s-a întors la Menelaos.
ORESTE S-a întors, aducîndu-i năpastă unuia dintre ai mei.
IFIGENIA
Unde trăieşte acuma ? Are unele datorii şi faţă de mine.
ORESTE La Sparta, fericita cu soţul ei dintîi.
IFIGENIA O, fiinţă urîtă, nu numai de mine, ci de toţi helenii !
180
Şi eu am av$_{ut}$ d$_{e}$
întoarcerea aheil$_{Or}$ ^{s}
de

Cîte întrebări $_{închi}$
**ESTE
Asta voiam să aflu - ^{IF}
Dacă pofteşti, !ntreaK°^{RESTE}
Un oarecare Calha, Troia ? ^{s}> ghicitorul 1
·ă
Stăpînă Artemis »♦• lui Laertes ^{2} ? ' $^{fl\ m}$Ulţumes$_{c}$
Odiseu
Nu s-a întors,
totuşi
Pare ca
Să nu-şi mai vadă $_{nir}$. ,^{QEN1A} ---------- ^{UCl}od$_{a}$tă ţara $_{si}$ „«
[1] Prezicătorul Calhas Pi
unca zeilor şi
Calhas a Piară !
porunca zeilor şi a stăruit $^{St\ cel}$ ce «
[2] ^{Des}P^{re} rolurile nefask^{anie}nintîndu f ^{Vest}it lui seu în punerea la cale ^^{e}J^{u}cate de ^ ^{s}-° împl de pe_ nisipurile $_{Strîmtor}$
g^mnirl^^ Ifigenia la Aulis. ^{ll} Eur$_{ipoS)}$ *
181
ei.
ORESTE Nu-l blestema ! Casa lui îndură destule suferinţe.
IFIGENIA Dar fiul Nereidei Thetis, Ahile, mai trăieşte ?
ORESTE E mort ! Zadarnică i-a fost nunta la Aulis !
IFIGENIA Nuntă vicleană ! Aşa spun cei care au îndurat-o.
ORESTE
Cine eşti tu, care mă întrebi atît de bine despre Helada ?
IFIGENIA Sunt din Helada, acolo m-am sfîrşit, cînd eram copilă.
ORESTE Atunci e firesc să fii dornică de ştiri.
IFIGENIA
Dar el, maimarele oştilor, despre care se spunea că-i atît de fericit ?
ORESTE
Cine ? Singurul despre care ştiu eu a stat departe de fericire.
IFIGENIA Regele se numea Agamemnon, fiul lui Atreu.
ORESTE Nu cunosc... nu mă mai întreba !
182
IFIGENIA
Vorbeşte, în numele zeilor ! Fă-mi această bucurie, străine .'
ORESTE E mort, nefericitul, şi în moartea lui a tîrît...
IFIGENIA Mort ? Cum a pierit ? Sărmana de mine !

ORESTE
De ce plîngi ? Doar nu era rudă cu tine.
IFIGENIA
Plîng pentru fericirea lui de altădată.
ORESTE
Cumplit i-a fost sfîrşitul, ucis de o femeie.
IFIGENIA
O, vrednici sunt de lacrimi şi mortul şi udgaşa ! *s*
ORESTE încetează odată ! Nu mă mai întreba !
IFIGENIA Doar atît : mai trăieşte soţia sărmanului om ?
ORESTE
Nu, nu mai este, a pierit de mîna fiului născut din trupul său.
IFIGENIA
O, casă greu încercată ! De ce, de ce a omorît-o ?
ORESTE
Ca să răzbune moartea părintelui său.
183
IFIGENIA
Vai, cit de bine-a dus la capăt această dreaptă nenorocire.
ORESTE Şi totuşi zeii nu l-au răsplătit pentru dreptatea lui \
IFIGENIA Agamemnon n-a lăsat în casa lui şi alt copil ?
ORESTE Ba da, a lăsat o singură fiică, pe Electra.
IFIGENIA
Şi nu se mai pomeneşte nimic despre o altă fiică, adusă jertfă ?
ORESTE Nimic, doar c-a murit, că nu mai vede lumina.
IFIGENIA Sărmana... şi sărmanul tată care a jertfit-o !
ORESTE I-a fost dat să piară pentru o femeie nemernică.
IFIGENIA Dar fiul, după moartea tatălui, trăieşte în Argos ?
ORESTE Trăieşte nicăieri şi pretutindeni, fără ţară.
IFIGENIA *(cu bucurie)*
v J\ Viselor mincinoase, vă las cu bine, voi nu eraţi decît
] fum !
[1] Reluare ironică a sumbrei idei rostite de Ifigenia.
184
ORESTE
Doar fum, chiar şi zeii socotiţi profetici nu sunt mai nemincinoşi decît visele amăgitoare. Treburile divine sunt la fel de învălmăşite ca şi cele omeneşti. Un singur lucru îl doare pe bietul fiu, acela de a fi ascultat orbeşte, el, care nu era smintit, cuvintele ghicitorilor şi de a fi murit, căci, pentru cei ce înţeleg, a murit cu-adevărat [1].
CORIFEUL
Vai nouă, vai, pe unde se vor fi aflînd părinţii noştri ? Sunt vii sau morţi ? Cine-ar putea să ne spună ?
IFIGENIA
Ascultaţi străinilor, mi-a venit un gînd prielnic şi vouă şi mie. într-adevăr, dacă urmăm cu toţii acelaşi drum, e aproape sigur că lucrurile se vor încheia cu bine. N-ai vrea, dacă te scap cu viaţă, să mergi în Argos şi să le duci o veste prietenilor mei, o tăbliţă scrisă odată pentru mine de un prizonier, care a înţeles că nu braţul meu urma să-l omoare ci braţul legii, după cum socoteşte Artemis că e drept ? Dar n-am avut aici pe nimeni din Argos, care să se întoarcă şi să le înmîneze prietenilor mei epistola, dacă ar fi dobîndit libertatea. Dar tu îmi pari a fi de neam mare, cunoşti cetatea Mykenei şi pe cei la care îmi stăruie gîndul. Salvează-te, vei primi o răsplată frumoasă : viaţa, pentru povara de nimic a unei scrisori. Iar prietenul tău să rămînă şi să fie jertfit el singur zeiţei, după cum porunceşte legea ţării [2].
[1] Manuscrisul alterat nu îngăduie găsirea unui sens mulţumitor decît în legătură cu spusele anterioare

ale eroilor.

[2] Tertipul scrisorii este un proiect îndrăzneţ al Ifigeniei pentru a-l izbăvi pe argian, bizuindu-se pe trecerea de care se bucura la regele scit, care avea puterea să îndulcească din cînd în cînd asprimea legii. Ne putem închipui că anumiţi călători, negustori de pildă, aveau îngăduinţa să vină şi să plece nevătămaţi de pe malul Tauridei; dovadă sunt aceia care au adus cu

ORESTE

Te-ai gîndit foarte bine, străino, afară de un singur" lucru. N-aş putea să-ndur moartea prietenului meu. Eu am condus aici corabia nenorocirii, el nu-i decît un călător, de dragul chinurilor mele. Ar fi nedrept ca eu, pentru a-ţi fi pe plac, să dau pierzării un nefericit, în schimbul meu. Iată părerea mea : încredinţează-i lui scrisoarea, s-o ducă în Argos, după cum doreşti. Iar eu mă voi supune cui va pofti să mă lovească. E faptă murdară să te mîntui pe tine şi să-ţi împingi prietenul în năpastă. Acest om e prietenul meu, viaţa lui îmi este la fel de dragă ca şi a mea.

IFIGENIA

Suflet nobil, se vede că te tragi dintr-un neam ales. Aceasta e adevărata prietenie. Fie să semene cu tine singurul meu frate. Aflaţi străinilor, că am şi eu un frate, doar că nu mi-e hărăzit să-l văd. Dar dacă asta-i voia ta, am să-l aleg pe bărbatul acesta să ducă scrisoarea, iar tu vei pieri, devreme ce vădeşti asemenea înclinare pentru moarte.

ORESTE Cine mă va jertfi ? Cine va avea atîta curaj ?

IFIGENIA Eu, zeiţa mi-a încredinţat această slujbă.

ORESTE De neinvidiat şi dureroasă.

ei ca sclave femeile din cor şi le-au vîndut lui Thoas. De ce oare Ifigenia a pus un prizonier să-i alcătuiască mesajul ? Nu ştia sau uitase să scrie greceşte ? Ciudată presupunere şi neaşteptată la Euripide ! Dacă Fedra din ultima piesă a acestui volum putea să-şi zgîrie singură scrisoarea în ceara tăbliţei, de ce nu şi Ifigenia ?

IFIGENIA Nu am de ales, trebuie să mă supun.

ORESTE Cum, tu, o femeie, vei ridica sabia să omori bărbaţi ?

IFIGENIA Nu, eu doar voi purifica pletele tale cu apă lustrală.

ORESTE Şi cine mă va-njunghia ? Pot[x] să întreb ?

IFIGENIA Cei însărcinaţi s-o facă se află în sanctuar [1].

ORESTE

Şi ce fel de mormînt îmi va primi cadavrul ?

IFIGENIA Sfîntul foc arzînd în genunea stîncoasă [2].

ORESTE O, de m-ar putea îngropa mîinile surorii mele !

[1] Sacrificiul, săvîrşire esenţială a cultului antic, era supus unor rînduieli foarte strînse ; o tradiţie tainică şi meticuloasă poruncea felul ofrandelor şi ceremonialul. Uneori acelaşi zeu se cuvenea slujit cu rituri diferite după templul în care era adorat. Rolul preoţilor era tocmai acela de a veghea la neştirbita păstrare a rînduielilor. De obicei nu ei dădeau victimei lovitura de moarte, ci nişte jertfitori specializaţi. Preotul indica ce fel de gesturi trebuiau împlinite, ce rugăciune se cădea spusă şi ce melodie intonată, fără de care sacrificiul devenea zadarnic sau chiar primejdios.

[2] Templul comunica sub pămînt cu o peşteră, unde ardea o flacără sfîntă, care mistuia trupurile nefericitelor victime. In legătură cu aceasta, Gregoire reaminteşte un text celebru de Dio-dor din Sicilia (XX, 14) : „Cartaginezii aveau o statuie a lui Cronos, o statuie de aramă, care întindea mîinile spre pămînt, arătîndu-şi palmele, astfel încît pruncii aşezaţi în braţele sale alunecau, căzînd într-o gaură căscată, plină de foc".

IFIGENIA

r Zadarnică rugă, sărmane, orişicine-ai fi ! Ea locuieşte departe de aceste tărîmuri barbare. Dar pentru că şi tu eşti argian, vei primi de la mine ceea ce pot să-ţi dăruiesc. Voi împodobi din plin mormîntul tău, voi răspîndi ulei 1 de aur, să-ţi stîmpere cenuşa, îţi voi turna peste rug sucul 1 dulce cules din flori de munte de galbena albină.

Acum plec să caut scrisoarea în templu. Nu mă urî, | (nu sunt duşmana ta !

Păziţi-i bine, servitorilor, dar fără să-i puneţi în lanţuri.

O, de-ar fi cu putinţă, dincolo de orice nădejde, să

ajungă în Argos acest mesaj, la prietenii mei, mai cu

seamă la cel mai drag ! Scrisoarea mea îi va spune că nu
sunt moartă ci vie şi îl va umple de încredere şi bucurie.
(Intră în templu.)
CORUL
Plîng pentru tine, din suflet,
jertfă închinată
sfintei ape,
picăturilor de rouă-nsîngerată !
ORESTE
Acestea nu sunt vrednice de plîns, rămâneţi cu bine, străinelor !
CORUL
Fii fericit, Pylade, destinul îţi este prielnic ! In curînd vei vedea pămîntul patriei tale.
PYLADE
Credeţi că e fericit un om al cărui prieten trebuie să moară ?
CORUL
Tristă e plecarea ta.
Vai ţie, vei muri.
Cine e cel mai vrednic de lacrimi ?
Mintea noastră pluteşte nehotărîtă :
să plîngem mai tare pentru tine
ori să vărsăm mai multe lacrimi pentru el ?
ORESTE
Pylade, în numele zeilor, oare ai şi tu acelaşi gînd cu mine ?
PYLADE Nu ştiu ce să-ţi răspund.
ORESTE
Cine-i această fecioară ? Ca un vlăstar al Heladei m-a iscodit despre muncile Troiei, despre întoarcerea aheilor şi despre Calhas, ghicitorul, apoi l-a pomenit pe Ahile, l-a plîns pe nefericitul Agamemnon, m-a întrebat despre soţia şi copiii săi. Această femeie străină este din Argos, fără îndoială, altfel niciodată n-ar fi trimis scrisoare, nu mi-ar fi pus întrebări atît de-amănunţite şi inima ei n-ar fi bătut aşa aproape de Argos.
PYLADE
Asta voiam să spun şi eu, dar mi-ai luat-o înainte ; afară totuşi de un singur lucru : patimile regilor noştri sunt cunoscute de orice om care a păstrat legăturile cu lumea. însă eu mă gîndesc la altceva.
ORESTE
La ce anume ? Spune-mi, vom judeca mai bine împreună.
188
189
PYLADB
Dacă tu vei muri, eu nu voi mai putea să trăiesc de ruşine. Am navigat împreună, trebuie să pier cu tine împreună, să nu fiu socotit un vînzător şi un mişel în Argos şi în văile Fokidei. Cum mişeii sunt numeroşi, mulţimea va crede că te-am părăsit ca să mă salvez singur, sau şi mai mult, că, ştiind suferinţele casei voastre, ţi-am întins o capcană şi te-am ucis de dragul tronului tău. Nu sunt oare eu soţul surorii tale, prin care aş do-bîndi moştenirea [1] ? Gîndul acesta mă umple de teamă şi de ruşine. Nu, nu e altă cale, voi sfîrşi alături de tine. Vom fi înjunghiaţi şi mistuiţi de foc împreună, deoarece ţin]a tine, prietene, şi urăsc învinuirea.
ORESTE
încetează odată ! Mi s-a dat să-mi îndur nenorocirile, îmi ajung ale mele ! Nu-mi trebuie povară îndoită. A-ceastă ruşine, această pată, despre care vorbeai, ar fi a mea, de-aş răsplăti cu moarte tovărăşia noastră în atîtea necazuri. Iar pentru mine, de fapt, nu-i nici o pacoste, după cîte-am pătimit din partea zeilor, să mă despart de viaţă. Dar tu, tu eşti fericit, casa ta e curată, neprihănită, pe cînd eu sunt un blestemat şi-un oropsit. Salvîndu-te, vei dobîndi copii din sora mea, pe care ţi-am dat-o de soţie. Astfel numele meu va dura şi casa mea părintească nu se va stinge, lipsită de urmaşi. Du-te, trăieşte, fii fericit la vatra tatălui tău !
Iar cînd vei revedea Helada şi caii din Argos, te rog din suflet să-mplineşti ceva pentru mine : înalţă un mor-mînt de piatră în amintirea mea. Acolo sora mea să
[1] După majoritatea tradiţiilor, Electra a devenit soţia lui Pylade, aşa cum se poate citi şi în exodul tragediei omonime. Conform dreptului atenian fata era moştenitoarea întregii averi paterne numai în lipsa unui descendent

bărbătesc al neamului. Aşadar Electra urma să devină moştenitoare legitimă abia la moartea lui Oreste.
jelească şi să-şi închine părul. Spune-le că am pierit de mîna unei femei argiene lîngă altar, drept victimă "sfîntă.
încă o rugăminte : să nu te lepezi de sora mea, văzînd casa noastră pustie şi neamul stins.
Cu bine ! Mi-ai fost cel mai drag prieten, am vînat împreună, am crescut împreună, de-atîtea ori te-ai împărtăşit din viaţa mea blestemată. Phoibos, zeul profet, m-a minţit. Anume m-a purtat departe de Helada, cît mai departe. Acum, pentru oracolul dintîi se ruşinează. Lui i-am dăruit totul, spre nenorocul meu , ascultînd orbeşte de poruncile lui, am ucis-o pe mama, şi iată că azi e rîndul meu să pier.
PYLADE
Vei avea un mormînt. Nu mă voi despărţi, sărmane, de sora ta, de soţia mea. Află că sfîrşitul tău va spori prietenia noastră. Dar — orişicît ai fi de aproape de ceasul morţii — oracolul lui Apolo încă nu te-a nimicit. Adeseori se întîmplă ca o nenorocire prea mare să răstoarne dintr-odată soarta.
ORESTE
Taci ! Nu mai sper nimic de la cuvintele lui Phoibos. Iată, preoteasa iese chiar acum din templu.
(Ifigenia revine.)
IFIGENIA
Slujitorilor, intraţi în templu, pregătiţi totul pentru jertfă. Străinilor, iată scrisoarea, aşternută pe mai multe tăbliţe \ Luaţi seama la ceea ce vă cer mai departe. Un

[1] în vremea lui Euripide se scria pe tăbliţe de lemn, mobile în jurul unei balamale, avînd feţele interioare unse cu ceară. Literele erau zgîriate în stratul de ceară, apoi tăbliţele se legau. Cînd scrisoarea avea cuprinsul de taină, se trecea de mai multe ori un cordon sau o panglică printr-un orificiu tăiat în mijlocul tăbliţelor, iar capetele legăturii se întăreau cu pecete. Sigiliul era socotit un semn de recunoaştere şi mărturisea despre autenticitatea mesajului.

om care a iniruntat primejdia morţii nu mai rămîne acelaşi, cînd groaza i se risipeşte şi se simte iarăşi în siguranţă. Mă tem că, părăsind această ţară, cel care trebuie să ducă în Argos scrisoarea va uita poruncile mele.
ORESTE Ce anume doreşti ? De ce te-ai turburat ?
IFIGENIA
Să jure că va duce înscrisele mele în Argos şi că le va înmîna prietenilor cărora le sunt destinate.
ORESTE Dar tu cu ce te legi faţă de el ?
IFIGENIA Dacă trebuie, jur. Ce să-ndeplinesc şi ce să nu ?
ORESTE Să-l laşi să părăsească viu acest pămînt barbar.
IFIGENIA Bine-nţeles, aşa se cuvine, dacă va duce mesajul.
ORESTE Dar regele ţării oare se va învoi ?
IFIGENIA
Da, îl voi îndupleca, şi voi avea grijă ca prietenul tău; să se-mbarce.
ORESTE *(lui Pylade)* Jură ! *(Ifigeniei.)* Alege un jurămînt greu de evlavie.
IFIGENIA Spune : „Voi da această scrisoare prietenilor tăi".
PYLADE Jur să dau scrisoarea prietenilor tăi.
IFIGENIA Iar eu am să te-ajut să treci printre Stâncile Vinete.
PYLADE Ce zeu vei invoca spre mărturie ?
IFIGENIA Pe Artemis, în templul căreia slujesc.
PYLADE Eu jur pe Stăpînul Cerului, augustul Zeus.
IFIGENIA Şi dacă mă înşeli, călcîndu-ţi jurămîntul ?
PYLADE
Să nu mai ajung niciodată acasă. Dar tu, dacă nu mă salvezi ?
IFIGENIA Cît trăiesc să nu mai pun piciorul în Argos.
PYLADE Ascultă, noi am uitat cu toţii ceva.
IFIGENIA
Dacă trebuie, încă nu-i tîrziu să jurăm aşa cum crezi că e bine.

192
103
PYLADE
într-o singură împrejurare trebuie să mă dezlegi. Să presupunem că vasul s-ar scufunda, că scrisoarea ta, împreună cu tot ce am, s-ar pierde în valuri, şi că aş scăpa numai eu ; atunci să nu mai fiu legat de jurămînt.
IFIGENIA
Fie, să facem şi asta, să înmulţim căile ce duc la ţintă. Am să te-nvăţ cuvintele înscrise pe tăbliţe şi tu vei spune totul prietenilor mei. Astfel sunt mai sigură : dacă păstrezi scrisoarea, vor grăi aceste tăbliţe mute, iar dacă marea le îneacă, mîntuindu-ţi trupul, vei mîntui şi cuvintele mele.
PYLADE
Ai ales drumul cel mai bun pentru amîndoi. Spune-mi, cui trebuie să duc epistola în Argos şi ce cuvinte să rostesc din partea ta ?
IFIGENIA
Spune-i aşa, lui Oreste, fiul lui Agamemnon : „Iată ce-ţi scrie Ifigenia, cea jertfită la Aulis, care trăieşte, deşi pentru voi e moartă..."
ORESTE Ifigenia ? Unde trăieşte ? S-a-ntors dintre morţi ?
IFIGENIA
Se află în faţa ochilor tăi. Nu mă întrerupe, lasă-mă să vorbesc : „Frate drag, vino şi du-mă în Argos, mai înainte să pier în tărîmul acesta barbar. Dezleagă-mă *i* de-această preoţie sîngeroasă, ce mă sileşte să ucid străi-*f*\ \ nii la altar..."
ORESTE Pylade, ce să spun ? Unde ne găsim ?
194
IFIGENIA
„Iar dacă nu mă iei, blestemată să-ţi fie casa, Oreste !" Ascultă încă odată numele acesta, învaţă-l.
ORESTE O, zeilor de sus !
IFIGENIA De ce strigi zeii ? Ce-nseamnă pentru tine Oreste ?
ORESTE
Nimic ! Urmează, îmi rătăcise mintea... De ce să pun întrebări ? Mai bine să nu aflu lucruri de necrezut !
IFIGENIA
Spune-i că : „Artemis m-a luat în schimbul unei ciute, pe care a jertfit-o părintele meu, crezînd că-mi străpunge cu tăişul săbiei gîtul, şi m-a strămutat în tărîmul acesta..." Iată epistola, iată cuvintele scrise pe-aceste tăbliţe.
PYLADE
M-ai legat cu un jurămînt prea subţire şi mi-ai făcut în schimb o făgăduială minunată. Nu voi zăbovi să-l îndeplinesc. Iată, îţi aduc şi-ţi dau scrisoarea, Oreste, primeşte-o din partea surorii tale !
ORESTE
O primesc, dar la ce-aş mai deschide tăbliţele ? Vreau să-mbrăţişez o bucurie mult mai adevărată decît nişte cuvinte scrise. Soră dragă ! Lovit de uimire, te cuprind în braţe cărora nu le vine să creadă, mă las topit de fericirea acestei minuni.
CORIFEUL
Străine, stai, nu pîngări preoteasa noastră ! Jos mîinile de pe sfintele sale haine !
195
ORESTE
O, fiică a mamei mele, zămislită de Agamemnon, tatăl meu, nu-ţi întoarce faţa de la mine, căci l-ai dobîndit pej fratele tău, dincolo de orişice speranţă.
IFIGENIA
\ Tu, fratele meu ? încetează ! El străluceşte în Argos şi Nauplia.
ORESTE Nu acolo se află fratele tău, nefericite

IFIGENIA
Vrei să spui că ţi-a fost mamă Clitemnestra din Sparta, fiica lui Tyndar ?
ORESTE întocmai, şi tatăl meu a fost nepotul lui Pelops.
IFIGENIA Ce tot spui ? Dă-mi o dovadă, un semn !
ORESTE Am destule. întreabă-mă orice despre casa părintească.
IFIGENIA Nu, vorbeşte tu, să aflu eu semnele, în spusele tale.
ORESTE
îţi voi spune mai îritîi ce mi-a depănat Electra. Ştii ceva despre cearta dintre Atreu şi Thyestes [1] ?
IFIGENIA
Din pricina lînei de aur, ştiu. ORESTE
Ştii că ai ţesut cu mîna ta această întîmplare într-un covor bogat ?
[1] Vezi p. 117, n. 1.
IFIGENIA Dragul meu frate, iată-te aproape de gîndul meu !
ORESTE
Şi că în pînză ai ţesut şi întoarcerea drumului Soarelui ?
IFIGENIA Da, în ţesătura mea era şi Soarele.
ORESTE Şi că mama ţi-a trimis la Aulis apa sfîntă a nunţii [1] ?
IFIGENIA Ştiu, mi-a trimis-o în vederea unei dulci căsătorii.
ORESTE Şi că i-ai dăruit mamei pletele tale.
IFIGENIA Intru amintire, să fie îngropate în locul meu.
ORESTE
Şi-acum o dovadă văzută de mine însumi ! Lancea veche a lui Pelops din casa tatii, cea cu care odinioară eroul l-a ucis pe Oinomaos, ca s-o cîştige pe Hippodamia [2], lancea păstrată în ascuns în camera ta de fecioară...
196
[1] Baia nupţială era unul din riturile de căpetenie ale ceremonialului de căsătorie. în *Ifigenia la Aulis* regina Clitemnestra îşi însoţeşte ea însăşi fiica la locul nunţii viclene. Aici Euripide urmează tradiţia după care mama a rămas la Mykene, de unde i-a trimis fiicei daruri scumpe şi potrivite precum şi un vas cu apă sfîntă din fîntînă argiană, cu care să-şi facă scalda rituală în dimineaţa nunţii.
[2] Vezi p. 155, n. 1. După versiunea lui Euripide, Pelops nu l-ar fi ucis pe Oinomaos într-o întrecere de care, ci în luptă.
197
IFIGENIA
O, *frate drag, o cel mai drag, căci nu mai am pe nimeni, Oreste, sosit din glia-ndepărtată a ţării mele Argos, o, dragul meu Oreste !* [1]
ORESTE
Te strîng în braţe, te crezusem moartă. Ai ochii umezi, ca şi mine. Dar lacrimile noastre curg de fericire. Suspinele noastre-nseamnă bucurie.
IFIGENIA
Cînd am plecat erai un prunc,
purtat de doică-n braţe,
erai mezinul casei.
O, fericire mai înaltă ca vorbele.
Sufletul -meu, ce să spun ?
Minunea e mult prea mare
să poată fi rostită în cuvinte !
ORESTE Să fim de azi încolo fericiţi, unul cu altul.
[1] Episodul acesta, desfăşurat între frate şi soră, revine de mai multe ori în judecata estetică a lui Aristotel, atunci cînd scrie despre feluritele chipuri de recunoaştere folosite de autorii tragici. De altfel *Ifigenia în Taurida* este tragedia cea mai des menţionată în *Poetica* Stagiritului. Făcînd deosebirea între recunoaşterea simplă şi cea dublă, filozoful precizează : „Cîtă vreme recunoaşterea adevărată este o recunoaştere între persoane, se poate întîmpla ca numai una să recunoască pe cealaltă (cînd e bine lămurit cine e aceasta din urmă), ori ca situaţia să ceară recunoaşterea amîndorura. Ifigenia, bunăoară, se face cunoscută lui Oreste prin trimiterea scrisorii ; ca să-l cunoască însă şi ea, e nevoie de o altă recunoaştere." *(Poetica,* XI, 1452, b. traducere D. M. Pippidi.)
IFIGENIA
încerc o plăcere nebănuită, prietenele mele.

Mă tem să nu-mi fugă din braţe, să nu se risipească la cer. Vatră, clădită de Ciclopi \ patrie, scumpă Mykene, îţi mulţumesc că l-ai adus pe lume, îţi mulţumesc că l-ai crescut pe fratele meu, lumina şi mîntuirea palatului!
ORESTE
Soarta ne-a dat un neam şi o cetate de seamă, dar tot soarta ne-a copleşit viaţa cu nenorociri. .
. *tf-* IFIGENIA
Ştiu, ştiu prea bine, sărmana de mine, i de cînd tatăl meu, nefericitul, ■ L- *mi-a atins cu sabia gîtul.*
ORESTE
Deşi n-am fost acolo, mi se pare că te văd.
IFIGENIA
O, *frate bun, n-au răsunat*
cîntări de nuntă,
cînd m-au dus prin (viclenie
să-i fiu mireasă lui Ahile,
ci lacrimi s-au revărsat,
şi suspine.
Ce tristă apă lustrală [2] *!*

[1] Uriaşele blocuri de piatră din care erau înălţate din vremurile mykeniene cetatea şi palatele Atrizilor, ale căror ziduri misterioase mai puteau fi văzute în perioada clasică, uluiau în-tr-atîta imaginaţia grecilor încît le socoteau lucrarea unor meşteri extraordinari, Ciclopii.

[2] Ap i sfinţită adusă pentru nuntă urma să slujească pentru spălatul moartei.

ORESTE Curajul trist al tatălui nostru rai-a frînt şi mie inima.
TFIGENIA
•) *Oare-am avut un părinte ? Cum să-l numesc părinte ? Aşa mi-a fost datul. Soarta mi-a hărăzit numai chinuri.*
ORESTE Erai gata să te pătezi cu sîngele meu, sărniano !
IFIGENIA
Mă ruşinez de trista mea-ndrăzneală, frate.
Puţin a lipsit să nu pieri
de-o moarte nelegiuită,
sfişiat de mîinile mele.
Dar care va fi sfîrşitul ?
Va sta norocul de partea noastră,
găsi-voi oare calea
să te mîntui de neamul acesta,
să te mîntui de moarte,
să te trimit în Argos,
pînă nu se apropie spada
de sîngele tău ?
Trebuie, trebuie, bietul meu suflet,
să afli o cale l
Oare să nu mergi pe mare, ci pe uscat,
încrezător în iuţeala picioarelor tale ?
Vei muri printre triburi barbare
şi prin ţinuturi cu drumuri cumplite.
Mai bine pe mare,
o lungă călătorie şi grea
prin strîmtoarea îngustă a Stîncilor Vinete.
O, sărmana, sărmana de mine,
ce zeu sau ce muritor,
sau ce nesperată-ntîmplare,
ne va aduce pe căi ce par zăvorite,
dezlegarea de chinuri,
nouă, celor din urmă vlăstare
ale Atrizilor ?
CORIFEUL

E mai ciudat ca-ntr-o poveste tot ce-am auzit şi-am văzut cu ochii noştri.
PYLADE
Oreste, e firesc s-o-mbrăţişezi pe sora ta, dar să lăsăm înduioşarea la o parte. E timpul să ne gîndim la un lucru minunat, care se numeşte mîntuire[1]. Destul am zăbovit în locul acesta sălbatic ! Cînd se arată un prilej bun, înţeleptul nu lasă Norocul să-i scape, risipindu-şi timpul în bucurii zadarnice.
ORESTE
Ai dreptate. Cred că Norocul ne va purta de grijă *(* numai cu ajutorul nostru. Dacă ne îndeplinim partea noastră, fără-ndoială că zeii vor sta neclintiţi alături de noi.
IFIGENIA
Dar nu mă vei împiedica, nu mă vei reţine să te întreb mai întîi de Electra ■—■ orice ştire despre ea mi-e scumpă. Spune-mi, ce a devenit ?
ORESTE S-a măritat cu Pylade şi trăieşte fericită.
[1] In scena dinainte Ifigenia se lasă purtată de emoţie într-o mişcare sufletească pasionată redată monodie, pe cînd Oreste, păstrîndu-şi cumpătul în mijlocul bucuriei, se exprimă mai puţin pătimaş, cu accentele egale poruncite de iambii rostirii, tălmăciţi aici în proză. Este nevoie de cuvîntul lui Pylade, care să readucă starea de spirit turbure a eroinei, zugrăvită cu gingăşie de Euripide, la un mod de gîndire mai apropiat de faptă.
200
201
IFIGENIA De unde e Pylade şi cine-i tatăl său ?
ORESTE Tatăl său e Strophios din Fokida,
IFIGENIA . Născut de fiica lui Atreu [1], aşadar este rudă cu noi.
ORESTE
Da, da, e vărul nostru şi singurul meu prieten ade vărat.
IFIGENIA Cînd m-a jertfit tata, el parcă nu se născuse.
ORESTE încă nu ; Strophios a rămas o vreme fără copii.
IFIGENIA Dă-mi mîna, soţ al surorii mele !
ORESTE Nu numai ruda mea, ci şi mîntuitorul meu.
IFIGENIA
Spune-mi, Oreste, despre mama. Cum de-ai ajuns la fapta aceea îngrozitoare ?
ORESTE .
Să nu mai pomenim despre asta. A trebuit să-l răzbun pe tata.
IFIGENIA
Şi ea, pentru ce l-a ucis ?
[1] Anaxibia, sora lui Agamemnon, a fost soţia lui Strophios. t Vezi p. 76, n. 4.
202
ORESTE S-o lăsăm pe mama : nu-i potrivit să afli [1].
IFIGENIA Nu mai întreb. Dar tu acum ai ajuns rege în Argos ?
ORESTE Domneşte Menelaos, eu sunt un exilat.
IFIGENIA
Nu cumva unchiul nostru a năvălit în casa noastră şubrezită ?
ORESTE
Nu, eu am fugit din ţară, de groaza Eriniilor [2]. IFIGENIA
Dintr-asta ţi se trage şi nebunia ta de pe malul mării, despre care mi s-a vestit.
ORESTE Nu astăzi m-a lovit întria dată pacostea bolii.
IFIGENIA
Înţeleg, eşti hărţuit de zeiţele răzbunătoare ale mamei. ORESTE
Mi-au pus căpăstru, mă gonesc pînă-mi sîngerează gura.
TFIGENIA
Spune-mi, cum s-a-ntîmplat de-ai ajuns pe ţărmul acesta ?
ORESTE Apolo, prin oracol, mi-a poruncit să vin.
[1] Oreste lasă tăcerea să cadă asupra dragostei ce i-a unit pe Clitemnestra şi Egist pîhă la crimă şi moarte.
[2] In *Oreste* poetul tragic îl arată pe Menelaos gata să se folosească de năpastele nepoţilor săi pentru a-i spolia.
203
TFIGENIA
Pentru ce ? Trebuie să păstrezi tăcere sau poţi mărturisi ?
ORESTE

Ascultă-mă ! Să-ţi spun începutul suferinţelor mele. Cînd mi-am pîngărit mina din pricina păcatului săvîrşit de mama, despre care nu pot să vorbesc, Eriniile m-au gonit şi-am rătăcit în exil, pînă ce Apolo m-a trimis la Atena, să mă supun judecăţii, aşa cum doreau Zeiţele-fără-Nume [1]. Acolo fiinţează un tribunal sacru, întemeiat de Zeus pentru Ares[2], în urma unei crime-ngrozitoare. Cînd am ajuns, la început, nici un atenian n-a vrut să-mi dea sălaş, socotindu-mă urgisit de zei. Mai tîrziu, cîţiva, cuprinşi de milă, m-au poftit să stau la masă. Eram aşezat singur : intram sub acoperişul lor, mă primeau în tăcere şi gustam, la o parte, bucatele şi băuturile. Mi se turna şi mie aceeaşi măsură de vin ca fiecăruia, să mă pot bucura de sărbătoarea lor. Eu am socotit că n-ar fi fost înţelept să-mi stînjenesc gazdele. De aceea sufeream în tăcere şi mă prefăceam, cu inima amară, că nu înţeleg nimic, gemînd adînc pentru omorul mamei. Şi de atunci, mi s-a povestit că atenienii, întru amintirea nenorocirilor mele, au întemeiat Sărbătoarea Cănilor, şi s-a păstrat pînă azi obiceiul la poporul zeiţei Pallas, să se bea, cu acest prilej, din vase de aceeaşi măsură[3].

[1] Epitet obişnuit al Eriniilor.

[2] Areopagul. Vezi p. 146, n. 3.

[3] Euripide nu-şi putea îngădui să povestească, prin gura fratelui regăsit, subiectul tratat de Eschil în *Eumenidele* şi de el însuşi în *Oreste,* ci a înnoit materia mitului cu îndemînare şi curaj, punînd-o să consune cu istoria. Ca o trăsătură alexandrină *avânt la lettre,* intenţia poetului de a lumina obiceiuri contemporane cu ajutorul vechilor legende modificate se vede în lămurirea etiologică privitoare la Sărbătoarea Cănilor. Aceasta avea loc a doua zi de *Anthesterii,* cînd se oferea un ospăţ public în Teatrul lui Dionysos, unde fiecare atenian se străduia să golească întîiul o cană de vin cu capacitatea de un *chous,* adică în jur de trei litri şi jumătate !

Apoi am fost chemat la judecată, am suit colina lui Ares, m-am aşezat pe o bancă de piatră ; pe cealaltă s-a aşezat cea mai vîrstnică dintre Erinii, care m-a învinuit de matricid. M-am apărat singur şi Phoibos m-a salvat, depunînd mărturie. Voturile le-a numărat Pallas Atena, le-a găsit egale, şi-a făcut semnul achitării cu mîna ridicată. Şi astfel, biruitor în tribunalul în oare am fost judecat pentru vărsare de sînge, am plecat din ţară. Pe urmă, acele Erinii care-au primit supuse hotărîrea s-au statornicit într-un templu aproape de locul judecăţii[1], dar cele care s-au împotrivit legii m-au prigonit mai departe, din loc în loc, pînă cînd, revenind la Delfi, în pămîntul sfînt al lui Phoibos, m-am întins înaintea sanctuarului său şi-am făcut jurămînt să mă las a muri de foame dacă nu-mi aduce mîntuirea, el, Phoibos, pricina de odinioară a pierzării mele. In cele din urmă, vocea zeului, răsunînd de pe tripodul de aur, m-a mînat aici, să iau statuia căzută din cer a divinei Artemis şi s-o înalţ apoi în pămîntul atenian. Aceasta-i calea mîntuirii, ce mi-a-nfă-ţişat-o.

Ajută-mă să mă salvez ! Dacă vom izbuti să dobîndim chipul cioplit din lemn, nebunia mea se va lecui, te voi conduce în nava noastră cu numeroase vîsle şi vom pluti spre Mykene. O, cea mai dragă, soră, creştet scump, mîntuie casa părintească, mîntuie-mă şi pe mine ! Trebuie să cîştig statuia căzută din cer a zeiţei, altfel voi fi mort şi casa Pelopizilor moartă !

CORIFEUL

Mînia zeilor, cumplită, zbuciumă şi turbură cu atîtea dureri sămînţa lui Tantal.

[1] Duhurile răzbunării, îmblînzite de judecata luminoasă a Atenei, au renunţat la legea talionului şi au sălăşluit ca Eumenide (divinităţi binevoitoare) într-o peşteră cu sanctuar din coasta Areopagului. -

TFIGENIA

Port în mine, purtam şi înainte de sosirea ta, dorinţa *M* de-a mă întoarce în Argos, lîngă tine. Vreau şi eu, ca *şiM* tine, să te smulg din aceste chinuri şi, fără să mai păstrez 1 duşmănie tatălui meu care m-a pierdut, să ridic din ruină casa părintească. Astfel eu nu-mi voi păta mîinile cu | sîngele tău, iar vatra noastră va fi mîntuită.

Dar vai, mă tem că nu vom izbuti s-o înşelăm pe Artemis şi nici pe rege, care va vedea că piedestalul de..j| piatră e gol, fără statuie. Cum aş putea să scap, atunci,» de moarte ? Cum m-aş dezvinovăţi ? Dacă tu vei izbuti» în acelaşi timp să răpeşti statuia iar pe mine să mă urcM în frumoasa voastră navă, izbînda ar fi minunată. Dări dacă nu e cu putinţă să îmbini aceste două fapte, sunt J pierdută, în timp ce tu, scăpînd de moarte, poţi să te întorci în ţară. însă nu voi pregeta să te salvez, chiar cu preţul vieţii mele. Orice familie îndură greu moartea bărbaţilor ; în schimb viaţa unei femei nu preţuieşte mai

nimic

ORESTE

Nu ! Pe mîinile mele stăruie încă sîngele mamei — îmi ajunge. Nu vreau, după ea, să te ucid şi pe tinp. Sa ne unim vieţile şi inimile ; chiar şi în ' moarte sâ fim laolaltă. Te voi lua cu mine, dacă voi izbuti să fug sau voi pieri, rămînînd alături de tine. Ascultă-mi gîndul. Dacă această răpire o nemulţumeşte pe Artemis, cum oare de mi-a poruncit Loxias, fratele ei, prin oracol, să duc statuia la Atena[2] ?... Cum de mi-a îngăciuit să te revăd ? Punînd alături toate-aceste fapte, ne mai rămîne loc şi pentru speranţa întoarcerii.

[1] Pe ţărmul nisipos din Aulis, Ifigenia dădea glas aceluiaşi 5 gînd : „O singură viaţă de bărbat întrece preţul a o mie de femei".

[2] Lacună.

IFIGENIA

Cum să îndeplinim deodată două lucruri ? Să ne ferim de moarte şi să luăm statuia ? Aici se frînge întoarcerea noastră, pe care totuşi o doresc din toată inima.

ORESTE Stai, n-am putea să-l înlăturăm pe rege ?

IFIGENIA

Cum ? Nişte străini să-şi omoare gazda ? Cumplită crimă [1] !

ORESTE E vorba de salvarea ta şi-a mea. Trebuie să încercăm.

IFIGENIA îţi laud îndrăzneala, dar nu pot.

ORESTE Şi dacă m-ai ascunde în adîncul templului ?

IFIGENIA Ca să fugim apoi, ocrotiţi de întunerec ?

ORESTE Da, furtul noaptea, adevărul ziua.

IFIGENIA înăuntru stau paznicii templului, cum să-i ocolim ?

ORESTE Vai, suntem pierduţi. Cum să ne salvăm ?

IFIGENIA Cred că am găsit o altă cale.

[1] La greci noima care lega oaspetele de gazdă, noima nescrisă a ospeţiei *(xenia),* stătea la temelia moralei şi a evlaviei.

ORESTE Care ? Spune-mi-o şi mie !

IFIGENIA Aş folosi nenorocirea ta ca să-l înşel pe rege.

ORESTE Femeile sunt pricepute-n şiretlicuri.

IFIGENIA Voi spune : e un ucigaş de mamă, vine din Argos...

ORESTE Foloseşte-te de năpasta mea, dacă poţi să cîştigi ceva.

IFIGENIA ...Nu se cuvine să-l jertfim zeiţei...

ORESTE

Din care pricină ? încep să-ţi ghicesc gîndul. IFIGENIA

...pentru că este necurat. Evlavia mea va fi luată drept frică.

ORESTE Şi asta ne va ajuta să răpim statuia zeiţei ?

IFIGENIA Voi fi nevoită să-ţi purific trupul în apele mării.

ORESTE

Dar statuia, ţinta călătoriei noastre, va rămîne tot în templu.

IFIGENIA Voi porunci să fie purificată şi ea de atingerile tale.

ORESTE Unde ? Pe promontoriul acela umezit de mare ?

IFIGENIA Unde se află corabia ta, legată cu odgoane de in.

ORESTE Cine va purta statuia, tu sau altcineva ?

IFIGENIA Eu, nimeni altul n-are voie s-o atingă.

ORESTE Dar Pylade ce amestec va fi avut la crimă ?

IFIGENIA Vom spune că mîinile lui sunt pătate ca şi ale tale.

ORESTE Dar regele ? Vei făptui cu ştirea lui sau în ascuns ?

IFIGENIA

îl vor convinge cuvintele mele. Nu am izbuti să ne ascundem.

ORESTE Nava e gata, oamenii aşteaptă doar să coboare vîslele.

IFIGENIA E datoria ta să împlineşti această parte a urzelii.

ORESTE

încă un lucru, slujitoarele tale trebuie să tacă. Haide roagă-le, încearcă să le îndupleci, chemarea unei femei este mai mişcătoare. Restul cred că se va încheia cu bine.
209
IFIGENIA *(adresîndu-se corului)*
Dragele mele prietene, mă-ntorc spre voi. Tot ^viitorul meu atîrnă de voi, dacă izbutesc ori dacă, dimpotrivă, îmi pierd pentru totdeauna patria, sora şi fratele. Iată Osare va fi temeiul meu dintîi : suntem femei, făpturi pline J de simţire una faţă de cealaltă, care ştiu, pentru salvarea /obştească, să se sprijine între ele. Să nu spuneţi nimic din ceea ce vom face. Ajutaţi-ne fuga, să sfîrşească cu *f* bine. Cît e de frumos să ,ai o limbă care ştie să păstreze L tainele ! Iată cum o singură soartă acum va hotărî pentru noi trei, cei atît de apropiaţi prin dragoste : ori ne întoarcem teferi acasă, ori murim împreună. Dacă-mi va fi dat să trăiesc, vreau să vă fac părtaşele norocului meu, să vă iau în Helada. *(Mergînd de la una la alta).* Te rog, pe tine pentru mîna ta, pe care o strîng, pe tine, dragă, pentru obrazul tău, pe tine, pentru genunchii tăi, vă rog pentru tot ce aţi lăsat scump în casele voastre, mamele, părinţii şi copiii voştri ! Nu spuneţi nimic ? Cine se în-voieşte ? Cine se împotriveşte ? Vorbiţi odată ! Dacă nu luaţi seama la ruga mea, vom pieri şi eu şi nefericitul meu frate.
CORIFEUL
Fii liniştită, scumpă stăpînă şi fii mîntuită. Ne rogi să păstrăm taina : jurăm pe Marele Zeus să nu rostim nici un singur cuvînt.
IFIGENIA
Fiţi binecuvîntate pentru făgăduială şi fericite !
Şi-acum, Oreste şi Pylade, intraţi în templu. Regele va sosi aici îndată, să afle dacă sacrificiul a fost încheiat. *(Oreste şi Pylade intră în templu.)*
Stăpînă Artemis, care, pe nisipul vălurit din Aulis, m-ai mîntuit de mîna ucigaşă a tatălui meu, mîntuieşte-mă încă odată, salvează-ne pe toţi ! Altfel răspîndeşti neîn-
credere şi dispreţ peste oracolele lui Apolo. Induplecă-te să pleci din această ţară sălbatică. Purcede la Atena ! Aici nu-i locul potrivit pentru casa ta, acolo te aşteaptă o cetate fericită.
(Ifigenia intră şi ea în templu.)
CORUL Strofa I
Pasăre-n zbor deasupra
stîncilor ascuţite-ale mării,
Alkyone [1], *care-ţi plîngi*
mîhnitul destin,
strigătul tău le grăieşte celor ce ştiu,
că jără-ncetare cîntînd
jeleşti după soţul tău draq !
Noi însă, te întrecem
cu bocetele noastre,
noi, păsări fără aripi,
lipsite de sărbătorile ţării,
tînjind după cultul zeiţei Artemis
doamna lăuzelor,
al cărei lăcaş e vecin cu
muntele Kynthos,
cu palmierul pletos,
cu laurul mîndru,
cu trunchiul sfînt al măslinului argintiu,
crescut s-o umbrească pe LetO
în muncile facerii,

[1] Alkyone, fiica lui Eol, regele vînturilor, s-a măritat cu Keyx, feciorul Luceafărului de Dimineaţă. Căsnicia lor era atît de fericită, încît au făcut imprudenţa să se asemuie cu Zeus şi HerJ, perechea supremă. Zeii, pururi mînioşi pe trufia umană, chiar şi atunci cînd este nevinovată, i-au preschimbat în zburătoare, pe soţ în cufundar şi

pe soţie în alcion, pasăre fabuloasă de mare, devenită în ornitologie *alcedo,* un soi de pescăruş, solitar, cu glas plîngător şi ascuţit. Aristofan îşi rîde de alcionii lui Euripide în *Broaştele.*
210
211
cu lacul rotund în care
apele line se-nvîrt
şi-noată lebăda,
slujnica muzelor, melodioasă [1].
Antistrofa I ..
Lacrimi şiroaie au curs
peste feţele noastre,
cînd s-a-ntîmplat de-au căzut
meterezele,
cînd ne-au silit să urcăm în corăbii,
printre vîslc duşmane
şi printre lăncii
şi cînd am fost vîndute
pe preţ de aur
în pămîntul acesta barbar,
unde-o slujim pe fiica
lui Agamemnon,
pe preoteasa divinei Artemis,
ucigaşa de ciute,
lingă altarul
ce gîlgîie de sînge.
Mai blîndă e soarta celui
ce n-a cunoscut decît nenorocul;
omul crescut în năpastă
nu-i mai simte povara.
Destinul cumplit e schimbare :
[1] In minunatul lor cîntec, femeile corului, tînjind după patrie, slăvesc insula Delos ca pe un simbol a tot ce este grecesc. Delos, locul de naştere al lui Apolo şi al Artemidei — patroana fecioarelor şi mumelor, zeiţă helenică, cu totul deosebită de doamna sîngeroasă din Taurida — era locul de întîlnire al tuturor ionie-nilor. Melodia rituală celebrează muntele Kynthos (pe coastele căruia Leto a dat viaţă divinilor gemeni) palmierul, laurul, măslinul şi lacul circular al insulei, cel descris de Herodot „în formă de roată", pe care pluteşte lebăda, pasărea cu glas de clopot, ce coboară iarna din Sciţia în Helada.
212
să *treci de la fericire*
la pacoste, iată ce
face traiul de neîndurat!
Strofa Iî
Stăpîna noastră, o navă
din Argos cu cincizeci de vîsle
te va duce acasă.
Fluierul cu-ncheieturi de ceară
al zeului munţilor, Pan,
îi va-ndemna pe vîslaşi
cu muzica lui ascuţită [1].
Phoibos, profetul, sunind
lire cu şapte corzi,
te va-nsoţi prin cîntecul său
pînă în ţara luminii,
Atena.
Iar noi vom rămîne, aici,
părăsite şi vom privi
dîra de spumă tăiată de vîsle,

şi funiile-ntinse la proră
deasupra ciocului navei
şi pînzele pline de vînt
şi corabia-ntreagă
zburînd peste valuri.
Antistrofa II
O, de ne-ar fi dat să străbatem
drumul strălucitor
al carului de foc al lui Helios.
[1] Năierii atenieni trăgeau la vîsle în cadenţe marcate de sunetul flautului. Aici însuşi Pan, cu naiul său, ar urma să cînte
în locul fluieraşului trierei.
213
Aripi nerăbdătoare ***ne-am pune pe umeri*** *şi-am coborî plutind la casele noastre*
şi iarăşi ne-am prinde în dansuri ca-n vremea nunţilor slăvite, cînd, încă fecioare fiind, jocul şerpuitor ne răpea de Ungă mamele noastre pînă departe, la alte alaiuri, ca să ne-ntrecem în haruri cu ele, şi părul bogat să ni-l răsfirăm. Văluri scumpe şi plete frumoase ne-mpodobeau atunci şi umbreau obrazele noastre. (Din stînga intră Thoas, însoţit de gărzi.)
THOAS
Unde este femeia din Helada, paznica templului ? A împlinit ceremoniile, după datină ? Trupurile străinilor pîlpîie în flăcări pe altarul sfînt ?
CORIFEUL
Stăpîne, iat-o că vine ; ea îţi va spune totul. *(Se deschid porţile templului. Apare Ifigenia, purtînd statuia zeiţei Artemis* [1].j
THOAS
Fiică a lui Agamemnon, de ce ţii în braţe statuia zeiţei ? De ce ai mişcat-o din locul său de neatins ?
[1] Era vorba, după cum se pare, de o statuie arhaică de lemn *(xoanon),* nu foarte mare, cu. faţă aspră şi pavăză, figurînd luna. Ifigenia o aducea învelită într-un veşmînt (de ceremonie ?) sau în ceva asemănător, deoarece nu se cuvenea ca mîna ei să atingă lucrul sfînt. La vederea lui Thoas probabil că a acoperit-o cu totul.
214
T IFIGENIA
Opreşte-te, rege, în pragul acestui portal!
THOAS
Ce s-a petrecut în templu, Ifigenia ?
IFIGENIA Trebuie să scuip [1]. Aceste cuvinte le spun din evlavie.
. THOAS
Ce lucru ciudat s-a petrecut ? Vorbeşte limpede.
IFIGENIA
Ai prins două victime necurate, stăpîne.
THOAS De unde ştii ? Poate e doar o presupunere de-a ta.
IFIGENIA
Statuia zeiţei s-a răsucit pe soclu.
THOAS Singură sau a zguduit-o vreun cutremur de pămînt ?
IFIGENIA Singură, şi ochii săi, dintr-odată, s-au închis.
THOAS De ce ? De sila străinilor ?
IFIGENIA Din ce altceva ? Ei sunt mînjiţi cu o crimă [2].
[1] Vezi p. 71, n. 1.
[2] în afara stărilor de război, orice crimă, chiar şi aceea involuntară îl metamorfoza pe ucigaş într-o fiinţă respingătoare şi primejdioasă pentru oricine s-ar fi apropiat de el, deoarece pîngărirea, *miasma,* era molipsitoare. Ucigaşul era un fel de ciumat care contaminează tot ce atinge, pînă cînd, datorită unei purificări rituale, devenea iarăşi o făptură obişnuită.
215
THOAS Au ucis cumva pe vreunul din oamenii mei, la ţărm ?
IFIGENIA Nu ; au venit cu păcatul acesta de-acasă.
THOAS Vreau să aflu. Ce anume au făcut ?
IFIGENIA Amîndoi şi-au omorît mama, cu acelaşi fier.
THOAS O, Apolo ! Nici chiar un sălbatic n-ar fi cutezat.

IFIGENIA Au fost urmăriţi şi goniţi din Helada.
THOAS Dar statuia, de ce o aduci afară din templu ?
IFIGENIA O port sub cerul limpede, s-o-ndepărtez de sînge.
THOAS
Cum ai descoperit crima celor doi ? IFIGENIA
Cînd am văzut sfînta statuie răsucindu-se, i-am întrebat.
THOAS
Straşnic i-ai mai prins ! Aşa sunteţi voi helenii, deştepţi ! Preabine.
IFIGENIA Şi totuşi ei au încercat să mă amăgească.
216
THOAS Te-au ispitit cu vreo veste plăcută din Argos ?
IFIGENIA
Mi-au spus că Oreste, singurul meu frate, e fericit.
THOAS
Socotind că o să-i faci scăpaţi, de bucurie.
IFIGENIA
Şi-au mai zis că tatăl meu trăieşte fericit...
THOAS
Sunt sigur că tu ţi-ai împlinit datoria faţă de Artemis.
IFIGENIA
îi urăsc pe toţi helenii, pentru că m-au dus la moarte.
THOAS Spune-mi, ce vom face cu cei doi străini acum ?
IFIGENIA Trebuie să urmăm legea statornicită.
THOAS La lucru dar, cu apa sfîntă şi cu sabia I
IFIGENIA
Vreau mai întîi să-i purific.
THOAS în apă curgătoare sau în spuma sărată a mării ?
IFIGENIA Marea spală şi curăţă toate petele omului.
THOAS Astfel moartea lor va fi mai vrednică de Artemis.
217
IFIGENIA
Ceea ce este de-mplinit, va fi-mplinit mai bine.
THOAS
Iată, valurile se sparg aici, lîngă templu.
IFIGENIA îmi trebuie un loc pustiu pentru alte săvîrşiri tainice.
THOAS Mergi unde vrei, nu ţin să fiu de faţă la misterii.
IFIGENIA Trebuie să purific, de asemenea, şi chipul sfînt...
THOAS Mînjit de petele omorului de mamă.
IFIGENIA Altfel nu l-aş fi mişcat vreodată de pe soclul său.
THOAS Evlavia şi grija ta sunt îndreptăţite.
IFIGENIA Dar ştii, mai am nevoie de ceva.
THOAS
Vorbeşte doar şi vei avea.
IFIGENIA
Pune-i pe străini în lanţuri.
THOAS
Unde-ar mai putea să fugă ?
IFIGENIA Niciodată să n-ai încredere în heleni.
THOAS Aduceţi lanţuri şi cătuşe, servitorilor !
IFIGENIA Să-i scoateţi pe străini afară din altar.
THOAS Scoateţi-i afară.
IFIGENIA
Acoperiţi-le obrajii cu pînză [1] t THOAS

Să nu-i vadă razele soarelui.
IFIGENIA
Am nevoie de oameni din garda ta.
THOAS
Iată, ei te vor însoţi.
IFIGENIA
Trimite un crainic să vestească poporului. THOAS -
Ce să-i vestească ?
IFIGENIA Toată lumea să rămînă în case.
THOAS Să nu-i întîlnească pe cei pîngăriţi de sînge.
IFIGENIA Aceste întîlniri sunt spurcate.
[1] Acelaşi rit al acoperirii capului înaintea sacrificării, prefigurând parcă bezna eternă sau poate că introdus din motive umanitare, se întîlneşte şi în cazul jertfirii Polyxenei în *Hecuba.*

ltiKJAS
(unui însoţitor) Du-te tu şi dă de veste.
IFIGENIA Nimeni să nu,se apropie şi să vadă.
THOAS Cîtă grijă pentru cetate !
IFIGENIA Şi pentru cei pe care îi iubesc mai mult.
THOAS E vorba de mine, fără-ndoială.
IFIGENIA Tu trebuie să rămîi aci, lîngă templu.
THOAS Pentru ce ?
IFIGENIA Ca să purifici sfînta clădire cu foc de torţe.
THOAS La întoarcerea ta va fi fără pată.
IFIGENIA Şi cînd voi ieşi din templu...
THOAS Ce trebuie să fac ?
IFIGENIA Trage-ţi peplosul peste ochi.
THOAS Ca să nu mi se molipsească de crimă.
220
IFIGENIA Iar dacă ţi se va părea că zăbovesc prea mult...
THOAS Cît timp să te aştept ?
IFIGENIA Să nu te miri.
THOAS Închină riturilor atîta vreme cîtă cere Artemis.
IFIGENIA Fie să izbutească ritul acesta după voia mea !
THOAS
Fie să izbutească [1] !
(Porţile templului se deschid din nou. Apar Oreste şi Pylade, în lanţuri, cu feţele acoperite, păziţi de oameni ce poartă miei de jertfă şi torţe aprinse.)
IFIGENIA
S-au deschis uşile. Iată cei doi oameni ies din templu. Iată şi podoabele zeiţei : mieii noi născuţi, ca să se spele cu sîngele lor curat păcatul vărsării de sînge[2] şi stră-
[1] în tot acest dialog sîngerosul monarh barbar, devenit din-tr-odată naiv ca un personaj de dramă cu satiri, se lasă prins în năvodul Ifigeniei. Mistificările au fost socotite vrednice de faima unui Odiseu astucios, nu de a unei venerabile preotese.
j Dar se vede că în orice helen zac latenţe odiseice, care pot fi | puse în mişcare de anumite împrejurări-limită. Atitudinea Ifigeniei lui Euripide a fost criticată de unii, ca aparţinînd unei morale primitive. Este drept că Ifigenia lui Goethe, limpezită, idealizată, croită după altă măsură, refuză să-l înşele pe Thoas, omul care a găzduit-o şi vrea s-o ia de nevastă. Ea ţine să se salveze numai^prin harul mărinimiei lui. Ifigenia germană este sublimă, într-adevăr, şi ar fi putut sluji într-o demonstraţie de morală kantiană, dar cea greacă se chiverniseşte după legea lui

a-fiAn-viaţă şi aceasta spre toată slava reprezentării scenice.
[2] Dacă pentru pîngăririle şi păcatele mărunte, inerente vieţii, curăţirea se săvîrşea cu apă, prin stropire sau scufundare, petele vărsării de sînge nu puteau fi înlăturate decît tot cu ajutorul sîn-gelui.
221
lucirea torţelor şi toate celelalte lucruri cu puteri ascunse, de care mă voi sluji ca să înlătur petele străinilor şi să purific statuia pîngărită.
(Înalţă chipul zeiţei, se înfiripă o procesiune.)
Cetăţeni, staţi departe de necurăţenie, vă poruncesc ! . Dacă vreunul din slujitorii templului vrea să-şi păstreze limpezi mîinile pentru cele divine, dacă cineva se pregăteşte de nuntă sau dacă vreo femeie este-nsărcinată, să fugă, să se dea la o parte, ca nu cumva să se pîngărească ! Fecioară-regină, născută din Zeus şi Leto, de voi spăla păcatul acestor oameni, de voi putea să aduc jertfă în locurile de cuviinţă, tu vei locui într-un templu fără prihană, iar noi ne vom bucura de fericire '. Atîta **doaB** mă rog, totuşi mă simt înţeleasă şi de zeii, care ştiu nespus de multe, şi de tine, stăpîna mea, Artemis !
(Cortegiul pleacă, urmat de Ifigenia. Thoas intră în templu.)
CORUL Strofă
Cît este de frumos
vlăstarul născut de Leto
în văile rodnice
ale insulei Delos,
zeul cu plete de aur, Apolo,
meşter în cîntul din liră,
şi cît e de frumoasă zeiţa,
destoinica săgetătoare, Artemis !
Dar mama lor părăsi
cuibul slăvitelor sale naşteri
din ostrovul muntos
murmurînd de izvoare
şi-şi duse odrasla în vîrful Parnas, ,
în muntele cutremurat
\
[1] înţelesul tainic al acestor cuvinte îi scapă, bineînţeles, lui Thoas.
222
de dansul lui Dionysos \
unde Dragonul,
cu ochii roşii ca vinul,
cu solzi tărcaţi pe trupul de bronz,
dihania cruntă scornită de Glie,
sub umbra frumoasă de laur
zăcea şi păzea htonianul oracol.
Iar tu, încă un prunc
jucăuş în braţele mamei iubite,
l-ai omorît, o, Apolo,
oracolul sfînt cucerindu-l,
şi-ai stat pe tripodul de aur,
pe tronul nemincinos
cîntîndu-le muritorilor
tainele cerului, .
şi-ai *grăit din adîncul*
sălaşului tău de profet,
vecin cu izvorul Castaliei,
din templul tău, (mijloc al lumii[2]*.*

[1] Marile ritualuri nocturne în cinstea zeului viţei-de-vie se celebrau pe vîrfurile sau în văile munţilor Frigiei, Traciei, în Parnasul Fokidei sau în Kitheronul Beoţiei, ultimul fiind scena tragicelor desfăşurări din *Bachantele* lui Euripide.

[2] Despre Delfi, aşezarea sacră de pe muntele Parnas, se afirma că se află în mijlocul nu numai al Heladei ci al întregului pămînt. într-adevăr, cînd Zeus a slobozit doi vulturi, unul de la răsărit şi celălalt de la apus, ca să descopere centrul lumii, aceştia s-au întîlnit la Delfi, deasupra buricului terestru, *omphalos-ul,* reprezentat de o piatră conică, sfîntă. Delfi (cuvîntul pare înrudit cu *delphys* — matrice), centrul cosmic şi religios, cel mai înrîuritor sanctuar panhelenic, înainte de a deveni sălaşul lui Apolo a găzduit o altă divinitate. Săpăturile arheologilor au scos la iveală ruini de sanctuare din perioada eroică. *Magna Mater,* zeitate străveche, identificată cu Glia, a lăsat pe coastele Par-nasului o stranie amintire. Eschil în *Eumenidele* ne spune că la început a profeţit acolo însăşi Gaia, urmată apoi de fiica ei Themis, personificarea ideii de lege, de bună rînduială, şi că oracolul era păzit de Python, un şarpe fabulos. Urmîndu-l pe Homer, poeţii numeau aşezarea „Pytho cea stîncoasă". Ca să

Antistrofă

Dar Phoibos a gonit-o,
din jeţul său dumnezeiesc,
pe Themis, fiica Gliei;
deci Gaia stîrni din străfunduri
nălucile nopţii,
Visele, care pe mulţi muritori
îi bîntuiră prin somn
în bezna culcuşului,
vorbindu-le despre-ntîmplări
de ieri, de azi şi de mîine [1].
Astfel Gaia, răzbunîndu-şi copila,
îi smulse lui Phoibos
profetica slavă.
Zeul îndată ţîşni spre Olimp,
cupri-kse tronul lui Zeus
cu mîini de copil,
rugîndu-l să aline
mînia Gliei şi nălucile nopţii
ce asupreau lăcaşul din Pytho.
Şi Tatăl a zîmbit,
văzînd cît de straşnic pornise Copilul
să ţină toată puterea
unui loc de-nchinare,

ajungă stăpîn asupra locului profetic, Apolo, venind din Deîos, insula naşterii sale, a trebuit să ucidă balaurul şi a dobândit, în felul acesta, epitetul de zeu pythian. (Într-o încercare de interpretare simbolică, plăcută veacului al XlX-lea, povestea ilustrează cazul Copilului Soare care ucide Şarpele Beznei.) Şi după ce s-a instalat el însuşi ca profet pe tripodul de aur, zeul a rîn-duit-o în scaunul oracular pe Pythia, o femeie din Delfi, prin gura căreia n-a încetat să grăiască vreme de multe secole, legînd şi dezlegînd destinul particular şi obştesc al helenilor.

[1] Drept răzbunare Gaia a ridicat la Delfi un alt oracol, paralel cu cel pe care i-l smulsese Apolo, întemeiat pe ştiinţa secretă a oniromanţiei. Călătorii se culcau într-o peşteră, pătrunşi de credinţa că visele înfiripate în locul acela aveau harul să le desluşească viitorul.

greu de averi şi
Scuturîndu-si'
facu sa-nceteze
vlaga nocturna
dezlegînd
de lanţul profe
Si Loxias 1 s-a
*iar oamenii s-a»^*
cu oracolele cîn$_{la}$^^{lngnat}
^{setor}> ^{U}
CinSt"

de pe jeţul
la care bărbaţi f$r~
vin să se roage. *a numar*
(Intră crainicul, unul ,7-
[ai]n slujitorii lui Thoas.)
CRA*NICUL
Hei, paznici ai templul,,,- u • i -*_•*.■ • • •■ unde-i Thoas, regele Ţării > ' hei sluJltori a* altarului,
grele ! Chemaţi regele, 'îl caiU Desface[1]t zăvoarele porţilor
ui pe rege j
pe rege
Ce s-a întîmplat, dacă
este-ngăduit să cuvîntez [2] ?
Cei doi tineri străini *au* vicleniile fiicei lui AgamenL Ugit' au Plecat' aJuta^ de cu ei preasfînta statuie de k?n'
Au Părăsit ţara, luînd unei corăbii helene. ^n> ea zace acum în Pântecul
Ne-ai spus o poveste de ^
cauţi, regele, nu se mai găse^f e?rezut Dar cel Pe care î]
Şte m templu.
CRAiNî
Unde s-a dus ? Trebuie *ă _____ ^d afle ce s-a petrecut.
[1] Vezi p. 97, n. 3. *I*
[2] Femeile alcătuind corul vn i
• roabelor. urbesc aici cu sfiala prefăcută a
225
CUK1F.EUL
Nu ştiu, du-te de-l caută pînă îl vei găsi, să-i vesteşti întîmplarea.
CRAINICUL
Cît e de vicleană spiţa femeilor ! Şi voi faceţi parte din complot, sunt sigur.
CORIFEUL
Eşti poate nebun, ce amestec avem noi în fuga străinilor ? Aleargă, mai bine, la palatul stăpînilor noştri, cît mai de grabă !
CRAINICUL
Nu înainte să mi se spună răspicat dacă regele ţării e înăuntru sau nu e.
(Izbeşte violent în poarta templului, pînă se deschide şi apare Thoas cu însoţitorii săi.)
Hei, deschideţi zăvoarele, voi cei din templu ! Spu-neţi-i regelui că stau în faţa porţilor, încărcat de povara veştilor rele.
THOAS
Cine înconjură templul cu ţipete şi zguduie poarta şi răspîndeşte înăuntru spaima ?
CRAINICUL
Aşa ! Deci tu erai acolo ! Aceste femei, ca să mă-nde-părteze, mi-au spus că ai plecat.
THOAS
Ce folos puteau să tragă sau să dorească ? CRAINICUL
Am să te fac să înţelegi îndată. Trebuie să mă asculţi, cît mai de grabă. Tînăra femeie,- care slujea la altarele noastre, Ifigenia, a fugit din ţară cu străinii, luînd şi statuia sfîntă a. zeiţei. Purificările ei au fost viclene.
226
THOAS A fugit Ifigenia ? Ce vînt a silit-o să facă asta ?
CRAINICUL Acum te voi ului : ca să-l mîntuie pe Oreste.
THOAS Pe cine ? Pe fiul Clitemnestrei ?
CRAINICUL
Cel pe care Artemis îl hărăzise aici altarelor sale.
THOAS
Sunt uluit, mai mult decît uluit. CRAINICUL
Nu-ţi lăsa mintea să rătăcească. Ascultă-mă, şi în timp ce asculţi, gîndeşte-te bine şi cumpăneşte cum să-i urmărim ca să-i prindem.
THOAS

Vorbeşte, ai dreptate, îi aşteaptă o călătorie mult prea lungă ca să spere că vor scăpa de armele noastre.

CRAINICUL

Cînd am ajuns la ţărmul nisipos al mării, pe care în ascuns fusese trasă nava lui Oreste, fiica lui Agamemnon ne-a făcut semn, nouă, care, la porunca ta, îi păzeam pe străinii legaţi în fiare, să stăm departe, ca ea să poată aprinde focul sfînt şi să împlinească ritualul purificării. Apoi luă în mîini lanţul celor doi oameni şi merse în urma lor. Asta ne-a făcut bănuitori pe noi, slujitorii tăi, stăpîne ; totuşi ne-am supus. Pe urmă, ca să credem că este prinsă în tainice săvîrşiri, slobozi un ţipăt ritual şi începu o incantaţie barbară şi magică, spre a ne dovedi că spală păcatul de sînge. Dar după ce am aşteptat destulă vreme, ne-am temut ca nu cumva străinii, dezlegaţi, să fi ucis fecioara şi să fi fugit. Totuşi groaza de-a vedea lucruri

neîngăduite ne-a ţinut locului, muţi. In cele din urmă, în pofida poruncilor Ifigeniei, ne-am hotărît cu toţii să-i căutăm,.

Am mers şi iată că am văzut o navă argiană, cu două rînduri de vîsle ridicate ca o pereche de aripi, şi cincizeci de vîslaşi, pe scîndurile băncilor, gata de drum, şi cei doi tineri, stînd în dreptul pupei dezlegaţi din lanţuri. Şi în timp ce unii căutau să ţină corabia cu prăjinile, alţii legau ancora de proră sau trăgeau de odgoane ori se grăbeau să aducă o scară de funie şi o coborau în mare re] or doi heleni, ca să urce.

Noi, îndată ce-am văzut aceste pregătiri viclene, lepă-dînd orice sfială, am prins-o pe străină, am înşfăcat odgoanele, şi ne-am silit să smulgem din găurile lor, de la vîrful pupei, cele două vîsle cu care se cîrmuieşte.

Şi-au răsunat aceste cuvinte de la unii la alţii : „De ce ne-aţi furat statuia sfîntă şi preoteasa ? De ce vă îmbarcaţi ? Cine eşti tu şi cine ţi-a fost tată, ca să răpeşti din ţară această femeie ?" Iar străinul a răspuns : „Aflaţi că sunt Oreste, fratele ei şi fiul lui Agamemnon. Am venit să-mi iau acasă sora cea de mult pierdută."

Noi nu o slăbeam din mîini pe Ifigenia şi încercam s-o aducem la tine cu sila, deşi pe feţele noastre cădeau lovituri grele. Nu aveam arme de fier, nici ei, nici noi, însă cei doi străini ne-au copleşit cu pumnii şi cu straşnice lovituri de picioare, în coaste şi în ficat. Să stai aproape de ei însemna să te sminteasc în bătaie. Toţi oamenii noştri primiseră peceţile lor. Atunci ne-am retras, cu capetele sparte şi ochii-nsîngeraţi, pe o creastă de stînci. Acolo ne-am oprit şi iarăşi am pornit, cu mai multă prevedere, lupta, azvîrlind în ei cu pietre. Dar în curînd am fost siliţi să dăm înapoi : cei de pe corabie au început să tragă cu arcurile.

între timp un val uriaş a împins nava spre ţărm şi Ifigenia s-a temut să mai meargă prin apă. Oreste a ridicat-o pe umărul sting, a pătruns în mare, a suit scara

şi-a depus-o teafără în corabie pe sora lui, laolaltă cu statuia căzută din cer a fiicei lui Zeus [1].

Atunci din mijlocul navei a izbucnit o voce : „Vîsliţi, corăbieri din Helada, albiţi cu spumă valurile mării ! Am dobîndit prada pentru care ne-am strecurat printre Stîn-cile Symplegade şi am plutit prin Marea Neprimitoare !"

Răspunzînd cu un strigăt de biruinţă, oamenii mării scufundară vîslele în unda sărată şi nava pluti repede, dar numai cît a fost în apă liniştită. Cînd să iasă prin gura portului, lovită de un val puternic, începu să se clatine, căci se stîrni dintr-odată un vînt cumplit, care o tîra înapoi. Oamenii mării luptau din răsputeri, înfrun-tînd curentul, dar fluxul întorcea corabia la ţărm.

Iar fiica lui Agamemnon, se ruga, stînd în picioare : „Artemis, născută de Leto, mîntuieşte-mă pe mine preoteasa ta, ajută-mă să ajung în Helada, departe de barbari, iartă-mă pentru furtul acesta ! Oare tu nu îţi iubeşti fratele, zeiţă ? Am dreptul să-l iubesc şi eu pe al meu." Răspunzînd la rugăciunea fecioarei, corăbierii cîntară pea-nul. Cu braţele goale pînă în umeri, la poruncă, trăgeau îndîrjiţi de vîsle. Dar nava se apropia tot mai mult de stînci. Unii dintre noi îşi tăiau drum prin mare, alţii încercau s-o agate cu laţuri, iar eu i-am părăsit şi-am alergat la tine, regele meu, să-ţi dau de veste despre ce se petrece acolo.

Du-te, luaţi cu voi lanţuri şi funii. Dacă nu se potolesc valurile, ei n-au speranţă de scăpare. Divinul Poseidon, stăpînul mării, îi ocroteşte pe cei din Ilion şi duşmăneşte casa lui Pelops[2]. In mîinile tale şi-ale poporului tău el

[1] Gilbert Murray observă cu fineţe cît de legată este Ifigenia de chipul cioplit al zeiţei, cum îl ţine de strîns

în braţe, trebuind ori să se izbăvească împreună ori să piară. Pînă şi în corabie preoteasa şi statuia intră laolaltă, după ce Oreste le-a purtat pe deasupra apei. Dincolo de atîta apropiere trebuie să fi stat unele tainice înţelesuri religioase.

[2] Maimarele mărilor a ocrotit întotdeauna troienii şi Troia, ale cărei ziduri, aminteşte mitul, chiar el le înălţase.

sa caaa pe ureste şi pe sora lui, care şi-a trădat zeiţa, uitînd că Artemis a salvat-o de tăişul cuţitului la Aulis.

CORIFEUL

Nefericită Ifigenia, vei muri, împreună cu fratele tăuJ de veţi cădea din nou în mîinile regelui !

THOAS

Hei, voi toţi bărbaţii acestui pămînt sălbatic, încălecaţi şi goniţi la ţărm, fiţi gata să-i culegeţi pe heleni, cînd li se va sfărîma corabia ! Grăbiţi-vă şi prindeţi-i pe blestemaţi, cu ajutorul zeiţei. Sloboziţi pe mare luntrile cele mai repezi. Urmăriţi-i şi pe uscat şi pe apă ! Prindeţi-i, să-i prăbuşim apoi din vîrful unei stînci ori să-i tragem în ţeapă !

(Mai mulţi soldaţi dau să plece spre ţărm, dar apare zeiţa Atena, uriaşă, deasupra porticului templului \)

ATENA

Stai, rege Thoas ! Unde vrei să-i urmăreşti ? Ascul- * tă-mă ! Eu sunt Atena. Opreşte urmărirea. Opreşte curgerea oştirii tale. Oreste a venit în ţărmul acesta, minat de oracolele lui Apolo, fugind de mînia Eriniilor, ca s-o întoarcă în Argos pe sora lui, să ducă statuia sfîntă în Atica, în ţara mea, şi prin aceasta să i se-ncheie necontenitele chinuri. Iată ce-am avut să-ţi spun. Oreste, omul pe care voiai să-l ucizi, prinzîndu-l cu ajutorul talazurilor stîrnite, pluteşte pe faţa lină a mării, iertat de Poseidon, la rugămintea mea.

Iar tu, Oreste, ascultă porunca mea[2] ! Deşi eşti departe, umple-ţi auzul de vocea mea nemuritoare. Pleacă, ia-ţi cu tine sora şi statuia sfîntă, iar cînd vei ajunge în

[1] Vezi p. 144, n. 1.

[2] Zeii tragediei pot să vorbească celor absenţi şi să fie auziţi, după cum, rămînînd la rîndul lor nevăzuţi, ştiu să audă glasurile muritorilor prezenţi în spaţiul scenei.

ţara zidită de zei a Atenei, să ştii că se află un colţ, a-proape de hotarele Aticei, vecin cu stîncile carystiene, un loc sacru, pe care poporul meu îl numeşte Halai. Acolo clădeşte un templu şi în el ridică statuia ! Numele lui să-ţi amintească de pămîntul Tauridei şi de chinurile pătimite, pe vremea cînd rătăceai prin Helada din faţa Eriniilor turbate. De-aci înainte muritorii îi vor cînta zeiţei imnuri şi-o vor numi Artemis Tauropolos. Şi să fie lege : la sărbătoarea templului, preotul să zgîrie cu spada gîtul unui bărbat, şi să lase cîteva picături de sînge, drept răscumpărare pentru sîngele tău cruţat, aşa cum cere evlavia şi dreapta cinstire a zeiţei[1].

Iar tu, Ifigenia, în preajma dealurilor sfinte de la Brauron o vei sluji pe Artemis, ţinînd cheile unui alt templu ; acolo vei fi îngropată după moarte şi ţi se vor închina straiele cu ţesătură aleasă, care rămîn prin case de pe urma femeilor moarte la naştere [2].

[1] Euripide încearcă să explice anumite realităţi ale vremurilor istorice prin miezurile pururi fertile ale miturilor. Dar poetul fiind el însuşi prin obîrşie un plăsmuitor de mituri, e foarte greu să se stabilească un hotar între formele arhaice, preexistente şi cele ieşite din neîngrădita lui fantezie. Tot astfel şi în legătură cu sugestiile etiologice ale unor rituri din Atica invocate aici. Poetul ne vorbeşte despre un templu închinat zeiţei Artemis *Tauropolos,* pe care trebuie să-l întemeieze Oreste la Halai, în marginea Aticei, aproape de Carystos (un promontoriu al Eu-beii ?) şi în care primise poruncă să ridice statuia de lemn a zeiţei tauriene. Ritualul acestui templu cuprindea şi o ceremonie simbolică, care să ţină locul vechilor sacrificii umane ; victima nu se mai înjunghia, ci doar i se luau cîteva picături de sînge întru amintirea trecutului. Epitetul *Tauropolos,* el însuşi nelămurit pe de-a întregul, pare să exprime caracterul agrest al Artemidei, tălmăcindu-se „cea care hălăduieşte printre tauri", dar a fost interpretat şi ca „locuitoare a Tauridei".

[2] Mai spre sud, la Brauron, urma să fie rînduită preoteasă şi apoi să fie îngropată Ifigenia într-un templu al Artemidei *Brau-ronia,* unde zeiţa era cinstită în calitatea sa de *Lochia,* ocrotitoare a naşterilor de prunci. Unii

confundă aceste două temple şi culte în unul singur, dată fiind vecinătatea celor două locuri, Halai şi Brauron, pe cînd alţii le disting. S-au găsit chiar teme-
231
neiene treouie sa ie iaşi iibere, să plece din ţară şi să se întoarcă în Helada.
Oreste, te-am mai salvat odată, în tribunalul de pe | colina lui Ares, cînd am făcut să fie voturile egale. Aşa va rămîne : cine va dobîndi jumătate din voturi, să fie mîntuit de osîndă ! Du-ţi sora acasă, fiu al lui Agamem- ′non, iar tu, rege Thoas, potoleşte-ţi mînia !
THOAS
Divină Atena, cine ascultă cuvintele zeilor şi nu le urmează nu e cu mintea întreagă. Mă lepăd de orice j mînie împotriva lui Oreste şi a surorii lui pentru c-au fugit şi au luat cu ei chipul de lemn al zeiţei. La ce bun ? Nu se cuvine să ne războim cu zeii, stăpînii noştri. Să meargă teferi cu statuia în ţara ta şi să ridice, cu ajutorul cerului, un templu pentru Artemis. Iar pe aceste femei, le voi trimite în fericita Helada, aşa cum m-a îndemnat porunca ta. Voi potoli armele stîrnite pe urmele străinilor. şi voi opri navele, ca să-ţi dau ascultare, zeiţă.
ATENA
Eşti înţelept. Necesitatea domneşte şi asupra ta şi.' asupra zeilor.
Vînturilor, suflaţi şi purtaţi-l pe fiul lui Agamemnon la Atena ! Vă însoţesc şi eu, spre a păzi statuia preasfîntă a surorii mele, Artemis.
CORIFEUL
Mergeţi şi bucuraţi-vă de mîntuire, fiţi fericite de sorţile voastre ! Pallas Atena,
iuri să se afirme că fiica lui Agamemnon a fost la rîndul ei o divinitate virgină, primitivă, venerată la Brauron, care mai tîr-ziu, contopindu-se cu Artemis, a dispărut. Poate aşa se întrevede legătura misterioasă, menţionată într-o notă anterioară, dintre Ifigenia şi statuia de lemn a surorii lui Apolo.
slăvită de zei şi de oameni, vom face precum porunceşti. Blinda e făgăduiala ce-am auzit-o şi nemaisperată. O, preaslăvită Biruinţă, păstrează şi necontenit încununi vieţile noastre !
232